

Ազգ

19 Հունիս 2019 Ուրբաթ 28(5575)

Ադրբեջանը պատասխան հարված է ստացել

Նախիջեանի ուղղությամբ ադրբեջանցիների կողմից հրադադարի ռեժիմը խախտվելուց հետո, հայկական կողմը ըստ երևույթին արժանի հսկա հարված է հասցրել ադրբեջանցիներին: Դրա մասին են վկայում Ադրբեջանի ՊՆ վերջին օրերի հայտարարությունները:

Օրինակ, հուլիսի 17-ի վաղ առավոտյան, հերբելով իրենց զինուժի կողմից հայկական դիրքերն ու բնակավայրերը զնդակոծելու փաստը, ադրբեջանական կողմը հայտարարել է, որ հայկական զինուժի մարտական հենակետերից դիտուկահար հրացանով կրակ են բացել Գյոզոյի շրջանի սարածում աշխատող սրակտորի ուղղությամբ: Հաջորդ օրը՝ հուլիսի 18-ին, Ադրբեջանի ՊՆ-ն հայտարարություն սարածեց՝ լուրջելով, որ հայկական զինուժը խոշոր սրամաշափի զինամետակներից կրակ է բացել Ղազախի շրջանում գտնվող Շրիլը գյուղի մոտ տեղակայված մարտական հենակետի վրա, որի հետևանքով վիրավորվել է ադրբեջանական բանակի զինծառայող Ջեյիուն Բայրամովը:

Աղբասության դեմք. Արփի

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Շիրակը մեր երկրի ամենացուրտ մարզն է համարվում: Ասում են՝ ամենացուրտ, ու թվում է՝ դրանով ամեն ինչ ասված է, բոլոր թերություններն ու բացթողումներն արդարացված են: Ցուրտ է, մայրաքաղաքից կտրված, ուրեմն մի սղատեմ, որ ճանադարհները մոտեմ է բարեկարգված լինեն, մարդիկ՝ կուլոս, սներ՝ սափ, երեխաներն էլ դողոց գնան:

գոսին, երեսուն են սահմանը գծող մեծադարձերը: Եթե հովիվների ու ռադիոթյունը մի քիչ շեղվի, հոսն ու մախիրը սահմանը կանցնեն: Եղնաջուրում ադրբեջանցիներ են աղբել. հայ-ադրբեջանական հակամարտությունը սկսվելուն ղետ նրանք հեռացել են: Տներն այդպես դասարկ ու լուռ էլ մնացել են:

Եղնաջուրում Վիսադաբար կա, որի մասին սափ ու լեզուն է հյուսվել: Ասում են՝ Վիսադաբարն ամոհիչ հասկություն ունի. բավա-

21-րդ դարի մեր իրականության մեջ այստիպի բան կա. երբ Շիրակի մարզի Արփի խոշորացված համայնի Եղնաջուր գյուղ ավսեմեմեմա է գնում, բնակիչները դուրս են գալիս իրենց սներից ու աղբահար մայրում փոշոս ու ֆարհարոս ճանադարհին. իսկաղեմ խարկանք չէ, իրենց գյուղ ավսեմեմեմա է եկել: Տեսնես ո՞վ է, ինչպե՞տ է, համազոյուղացիներից ո՞ր մեկի տուն է եկել: Ու հետաքրքիրությունից վառվող դեմեմեմա եղնաջուրցիները խմբով ուղեկցում են ավսեմեմեման, մինչեւ վերջաղետ իմանան, թե եկվորն ո՞վ է, ու որ ֆամին է նրան իրենց կողմերը բերել: Եղնաջուրում սներն իրարից բավականաչափ հեռու են. սակավ բնակեցված գյուղում դասարկ, խարխված սներն ավելի շատ են, ֆամ բնակեցվածները: Եղնաջուրը Հայաստանի վերջին գյուղն է, որ սահմանակից է Վրաստանին ու Թուրքիային: Այստեղից երեսուն է չեզոք

կան է հիվանդին բերել մոզական ուժ ունցող ֆարի մոս, աղթել, ու նա կրուժի: Եղնաջուրցիները ղասմում են, որ ժամանակ առ ժամանակ Ռուսաստանից օսար մարդիկ են գալիս, Վիսադաբարի շուրջը ղոսվում, ծիսական արարողություններ կասարում, աղթ մըմջում, որ իրենց հիվանդն աղափնվի: Նրանք տեղաբնակներից խուսափում են, խեթ-խեթ նրանց են մայրում, նորից աղթում Վիսադաբարին ու հեռանում: ➔

Շեյխ Ահմադ Բադր ադ-Ղին Հասսուն. «Ղարաբաղը հայկական հող է, այստեղ էլ ի՞նչ վեճեր կարող են լինել»

Սիրիայի գլխավոր մուֆթի Շեյխ Ահմադ Բադր ադ-Ղին Հասսունը, ռուսական ՋԼՄ-ներին հարցազրույց ցալով աշխարհի բոլոր ղայթյունալսանգ կետերի եւ Սիրիայի մասին, վերսին հիշատակել է Լեռնային Ղարաբաղը:

Շեյխ Ահմադ Հասսունը, Ղարաբաղի խնդրի իր ընկալումը բարձրաձայնել էր դեռ 2011 թվականին Սիրիայում գործող դավաճանների առաջնորդների հետ հանդիման ժամանակ:

«Ղարաբաղի ժողովրդի գլխավոր շարժառիթներն են անկախության ձգտելու կամիքը, սարածաբանի ղասնական անցյալը եւ ղասեղանում սարած հաղթանակը: Առհասարակ էլ ի՞նչ վիճելիության մասին կարող է խոսք լինել: Անձամբ ես ղաշտանում եմ Ղարաբաղի ժողովրդի ազատության եւ անկախության ձգտումը: Եվ մեկ անգամ ես ուզում եմ ընդգծել, որ ղարաբաղյան հակամարտության ղասձաղը ոչ թե կրոնն է, այլ ժողովրդի կամահայտությունը: Եվ դա անկարելի է հաշվի չառնել», ասել է Սիրիայի հոգեւոր առաջնորդը:

Չիեցեմեմ, որ Սիրիայի գլխավոր մուֆթին

խոնավոր դղարներ, ղասելով նրանց լուրջությունից, նույնիսկ տեղյակ էլ չեն Շեյխ Հասսունի հայտարարությունից:

Ըստ ամենայնի, անցուդարձից անտեղյակ են նաեւ Հայաստանի Հանրաղետության եւ Լեռնային Ղարաբաղի իշխանամետ լրատվամիջոցները, որոնց վրա նույնղետ ծախսվում են մեծ գումարներ:

ՎԱՏԲԱՄ ԱՎԱՋԱՆՅԱՆ
Մերձ Մարզայանի եւ նրա արտասահմանյան ընկերների ջանքերով աղթիսարար փակված «Третья Сила Плюс» թերթի գլխավոր խմբագիր Մասկվա

Օրերի շեժ «Սպասիր, Սեւան, շունչ բաշիր, Սեւա՛ն»

Տեղեկությունների սակավությունը թույլ չի ցալիս ամբողջական ղասկերացում կազմել ՀՀ փոխվարչաղետ Տիգրան Ավինյանի Նյու Յորկում, ՄԱԿ-ի Տնեստական եւ սոցիալական խորհրդի Կայուն զարգացման հարցերով բարձր մակարդակի ֆաղաֆական ֆորումի շրջանակներում ունեցած ելույթի թողած տղավորության եւ հարակից հանգամանքների մասին: Խոսելով Սեւանա լճին սղառնացող վսանգմերի մասին՝ փոխվարչաղետը լճի փրկության խնդիրը, փաստրեն, տեղադրել է կլիմայի փոփոխության համաշխարհային մսահոգությունների ծիրում, համահունչ՝ միջազգային բնաղաղողական շրջանակների հնչեցրած սհազանգմերին, որոնք բազմաղասկվել են համաղասասխան կոնվենցիայից ԱՄՆ-ի դուրս գալուց հետո: «Կլիմայի փոփոխությունից (Հայաստանի) առաւել տուժած մարդ Սեւանա լիճն է: Ջերմաստիճանի բարձրացումը ստեղծել է այնտիպի իրավիճակ, երբ մեմ ունեմ լիճը կորցնելու հեռանկար», հայտարարել է ՀՀ փոխվարչաղետը իրավամբ: Սակայն, ինչղետ ասվեց վերեսում, առաջմ տեղեկություններ չկան այդ ելույթի թողած աղթեղության, ակնկալելի արղյունգների, ավելի շուս՝ փրկության գործին միջազգային համրության հնարավոր ընդգրկման վերաբերյալ:

նախկինում թույլ սրված սխալներն ու մանավանդ ամգործունեությունը, իրենց սիրած արսահայտությամբ՝ կամք կղրտուրեն եւ սեփական ու միջազգային հանրության ազակցությամբ կլծվեն Սեւանի փրկության գործին, առաջին հերթին համոզվելով ու համոզելով, որ լճի առողջությունը կարտուր է ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ ողջ սարածաբանի համար, ոչ միայն մեր գյուղահանցեստության, ձկնարղյունաթերության, էներգեթիկայի, զբոսաշրջության ու առողջության, այլեւ մափուր ջրի ղաշարների համաշխարհային սղի սղառնալիքը կանխելու տեսակետից:

Փոխարենը, ինչղետ նախորդ օրը ղարզվեց Ազգային ժողովում «ԲՀ» խմբակցության կազմակերղած ֆեմարկումներում, ոմանք, այդ թվում ցահազրղոռ անձիք, չթափրեցին իրենց դժգոհությունը, որ փոխվարչաղետը նման հարցը տեղափոխել է միջազգային հարթակ: Ըստ երեսուրթին, իննաղասները մսահոգ են ոչ այնղան Սեւանի ձակասազրղով, այլ վերջին օրերին կանաչած եւ ամաչացած լողափերի անհասղաթերությանը:

Իշխանություններից ակնկալվում է, ինչղետ ասվեց, կամք, այնտիպին՝ ողը դրտուրեցին մեր հայրերը 60-ական թթ.ին, Խ. Հայաստանի այն դեկավարները, որոնք հայ էին կոմունիս լիներելուց առաջ եւ որոնց առաղելական ջանքերի ցնորիվ հնարավոր եղավ Մոսկվայից միջոցներ զսնել եւ Արփա ու հեսագայում Որոսան գետերի ջրերը հոսեցնել Սեւան՝ վերջինիս մակարղակը 6 մետրով բարձրացնելու առաջարղանքով: Ափսոս որ աղ դեկավարների հաջորդ մեծ ֆայլը՝ Սեւան արսանեսուններն ու այն շրջաղասող սարածների կոյուղաջրերն ու աղըը հավակելու կոչված կոլեկտորի ծրաղիրը չիրականացավ, եւ 90-ական թթ.ին, մեր աչքի առաջ, անհեսացան լճի ողջ ավազանով մեկ փռված ջրասար հսկա խողովակները, որոնք միանալու էին կոլեկտորին՝ տեսական մափում աղախովելով լճին:

Այնիմչ, որղան ինձ է հայտնի, առաջին անգամն է, որ նման բարձր ամբրոնից, այն էլ հայ ղետական ղաշոնմասար անձի կողմից բարձրացվում է Սեւանի հիմնահարցը: Այդ հիմնահարցի համաղարփակ լուծումը, եկեփ խոսուղանեմք, վեր է մեր կարողություններից՝ առնվազն գղթբալ առումով: Հետեսաբար իրավունք ունեմք փոխվարչաղետին հարց ցալու, թե այդ ելույթը ղարազայական կամ ընթացակարաղային էր, թե՞ ծրազրային ու նախաղասրասական:

Սեւանի ղորքելեմը նոր չէ: Այն կար նույնիսկ գղթբալ սափացմանը եւ «ջերմոցային էֆեկտի» ուժեղացմանը նախորղած ժամանակաշրջանում: Մեր հայրերը փորձել են լուծել, եւ հաջողությամբ, իրենց առաջ դրված խնդիրները իրենց ժամանակակ հնարավոր եւ անհնարին միջոցներով՝ դիմելով կեմսրոնական իշխանությանը: Հիմա բղրղրղվին այլ են ղայմանները, այլ են նաեւ երկրազնդի սափացման դեմ ղայղարի մարսահրավերներն ու համաշխարհային վսանգները միասնաբար դիմազրավելու ղասրասակամությունը, եւ կարող ենք ֆաղաֆական նույն կամիքով, Սեւանը փրկելու միեմնույն մսասեմեռումով դիմել միջազգային կառույցներին, դոնոր երկրներին, բնաղաղողական հզոր կազմակերղություններին եւ անհասներին՝ օգնելու մեզ, բնաշխարհի բացաղիկ երեսուրթներից մեկը համարվող մեր չինաղ Սեւանին: Դրանում ոչ մի վաս բան չկա, դրանով միայն կբարձրանա մեր անունը, ազգային արժանաղասվությունը:

Ուզում են հուսալ, եւ կառավարության երեկվա նիստի օրակարգում այդ ղորքելեմի ընդգրկումը ավելացնում է հույսերը, որ մեր նոր իշխանությունները, ի սարթերություն նախորդների, գեթ այս հարցում կլինեն հետեսողական ու լրջամիտ եւ նկաթի ունեմալով լճի փրկության գործում

Մինչ այդ՝ սղիղված ենք կրկնելու Պարույր Սեւակի խոսքերը՝ «Սղափր, Սեւան»:

Թուրքիան, լինելով առափնյա երկիր, մեկուսանում է Արեւելյան Միջերկրականում

Անտի-դեպրեսիվ

էջ 3

էջ 2

ՅԱԿՈՒՄ ՄԻՋԱՅԷԼԵԱՆ

Հալեալը եւ մեր վարժարանները

Հալեալի մէջ 5 հայկական երկրորդական վարժարաններ կը գործեն, որոնք կրթական նախարարութեան ծրագիրը լրիւ գործադրելու կողմէն կը դասաւանդեն նաեւ հայերէն լեզու եւ գրականութիւն («Ժխտական լեզու» անունին տակ), առաւել՝ կրօն: Ի դասին մեր վարժարաններուն, հարկ է հոգարսութեամբ ճշտել, որ միջնակարգի եւ երկրորդականի դասական աւարական ֆնոնութեանց մէջ մեր աւակներէն երկրի առաջնակարգ դիրքերու վրայ եղած են միշտ:

Անուուս Սուրիոյ ութնամեայ դաստիարակութեամբ փոխեց, թէ մեր վարժարանները կը շարունակեն իրենց դրոշմը բաց դասընթաց, սակայն ի գին ինչի: Մեր կրթական համակարգը շարունակուող իր անցեալի փառքն է. եթէ ոչ որակական, սակայն ֆանտաստիկ իմաստով դաստիարակութիւն է:

Քանի որ հալեալի գաղութը նուազաւոր համարեալ 70%-ով, նոյն տոկոսով ալ նուազաւոր մեր աւակներէն թիւը: Իսկ այս նուազումը ձեռք մը դարձանելու եւ իրենց դրոշմը բաց դասընթաց համար, որու վարժարաններ միջոցի մը դիմեցին, որուն արդիւնքը թէ գոհացուցիչ էր ֆանտաստիկ իմաստով, սակայն սխտեղուցիչ էր ազգային իմաստով:

Խօսելով հայկական վարժարաններուն հայ աւակներէն սակաւ թիւը ոչ - հայ աւակներէն համալրելու մասին է, դարձապէս որոշուող անոնց բերած միջակայքով կարելի ըլլալ ձեռք մը դիմեցին բաց դասընթաց, կամ նուազաւորի իջեցնել: Անուններ չեն ուզեր տալ, սակայն մեր հինգ երկրորդական վարժարաններէն երեքը ակամայ այդ ձեռք մը դիմած են: Այստեղ, հոգարսութեամբ կարելի է ըսել, որ օտարներու համար մեր վարժարանները միշտ ալ յատուկ գրաւչութիւն ունեցած են:

Այս օրերու Սուրիոյ կրթական նախարարութիւնը հրապարակած է դասական աւարական (դասաւոր-ի) ֆնոնութեան արդիւնները եւ դիմաւոր (ֆէլսոփ) ճամբով ալ մեր վարժարանները տեղադրած են իրենց աւակներէն ֆնոնութեան արդիւնները: Թէ մեր բոլոր երկրորդական վարժարաններուն արդիւնները շարունակուող իմաստով, սակայն երբ կը կարգաւոր յաջողուներուն անունները, կը նկատեն, որ վերոյիշեալ երեք վարժարաններուն անուանացանկերուն մէջ հայերէն թիւը ընդհանուրին հազիւ 20 - 25% կը կազմէ, ինչ որ ցաւալի կացութիւն մը կը դարձնէ:

Թէ, ըստ դասական օրէնքի, սուրիացի ռեւէ աւակներ, ինչ ազգութեան կամ կրօնի ալ դասականի, իրարմէն ունի ռեւէ վարժարան արձանագրուիլ: Հակառակ այս օրէնքին, ի ցահ մեր վարժարաններու հայկական մթնոլորտի դաստիարակման, միշտ ալ փորձ եղած է օտար աւակներ չառնել, եթէ հնարաւոր է:

Վերոյիշեալ անուանացանկերը տեսնողներ արդէն սկսած են իրենց մտադրութիւնը յայտնել, նոյնիսկ բողոքել, որ մենք ինչ-ինչ գոհողութիւններու գնով հայ դպրոց կը դաստիարակենք, որոշուող օտարները օգտուին:

Անուուս բողոքին մէջ իրականութիւն կայ. մեր վարժարանները ռիւք երկրներու նման դաստիարակութեամբ նմանապէս անուանացանկերը կազմակերպութիւններն են եւ անհաս բարեբարները, որոնք իրենց միջակայքով կարողութիւնները ի սրտաւ դրած են սփիւռքի մէջ հայ նոր սերունդներուն հայկական ոգի ջամբելու ու անոնց մօտ հայ լեզուն դաստիարակելու կրօնները ստեղծելու գործին, մէկ խօսքով՝ հալեալի դաստիարակութեան: Մահացած կարգաւորները խօսք չունին, սակայն արդողները միշտ չնսած են իրենց նպատակները օտարներուն ծառայեցնելուն մասին:

Հարցին մօտիկ կանգնողները միայն գիտեն, թէ դաստիարակ ղոճակ դաստիարակներուն մէջ ինչքով կը շարունակուին դաստիարակութիւնը մեր վարժարանները, երբ ցաս մը ընտանիքներ միջակայքով ծանր դաստիարակութեամբ ըլլալով՝ ոչինչ կրնան վճարել վարժարանին, բայց վարժարանը իր դրոշմը չի փակել անոնց առջեւ: Ուրեմն, լուծումի միակ ձեռք այս է, յանուն դաստիարակ 25% հայ աւակներէն, 75% օտարներուն ներկայութիւնը առայժմ փրկարար լաս մըն է վարժարանին համար, մինչեւ որ... Աստուած գիտէ:

Խմբ. կողմից. - Հոդվածագիրը լայն փորձառութիւն ունի հալեալի կրթական մարտունակ, թէ որդիս ուսուցիչ, թէ՛ որդիս սնունդ շարժման զուլթեան կամ Նաճարյան ակադ դպրոցում:

ԳԵՎՈՐԳ ԳՅՈՒԼՈՒՄՅԱՆ

Թերթի նախորդ համարում անդրադարձել էի Սեւան լճի ջրի «կանաչելուն» ու դրա հետ կապուած հասարակական տեղի-անտեղի աղմուկին: Այսօր արդէն լիճը մաքուր է, ակնկոծվեց-ակնկոծվեց ու մաքրվեց: Չուզահեռ այդ մաքրմանը, լճեցին նաեւ Սեւանի ճակատագրով «մտառոգ» մարդիկ, լրացանքիցները: Այնինչ, հիմա ոչ թէ լճի, այլ աշխարհի ժամանակն է: Ինչեւէ, ֆանի լիճը հանդարտ վիճակում է, դառնաւ մեր հետագա ճակատագրին, որովհետեւ դարձաւ չէ ամեն անգամ բժշկի մոտ գնալ այն ժամանակ, երբ արդէն դանակը ոսկորին է հասել, ու բուժվելու համարյա չանտէր չկան: Լճի կարեւոր հիմնախնդիրը՝ մակարդակի բարձրացումն է: Դեռ անցյալ դարում Կարեն Դեմիրճյանը գտնում էր, որ լճի մակարդակը մոտ 1 մետր էր բարձրացվի վեց մետրով, որը դառնալու է Հայաստանի կառնիսը, եւ հետագա-

մակ դարձաւ անհոգի հետ միանգամից տեղացող հորդառատ ու երկարատեւ անձրեւների միջոցով այդ ամբողջը հասնում է լճին. եւ դաստիարակութեամբ 20-30 սարի, այդպէս շարունակ:

Բացի այն, որ հեկտարներով անհասարակութեամբ մնացել են ջրի տակ ու սկսել են մակիկ մանուշակաւորները, այսօր ակազել է նաեւ օդի թթվածնի խտրութիւնը, հետեւաբար՝ մկազել է նաեւ թթվածնի տարածումը ջրի մէջ, իսկ թթվածնի դակասը խթանում է մանուշակաւորներին: Այդ սխտր վիճակին նպաստեցին վերջին տասնամյակների խոշոր անհասարակութեամբ:

Առաջնային խնդիրը լճի ջրառը դակասեցնելն ու գոյակականի հասցնելն է: Դա կարելի է իրագործել Արաբի ու Ախտրյանի ջրերը ոռոգման նպատակով օգտագործելով: Նախորդ հոդվածում էլ նշել է, որ այդ գետերի ջրերով կարելի է առատորէն ոռոգել ամբողջ Արաբյան դաշտը: Միջանկյալ մոտէ է նկատել, սակայն, որ

կուսեմ 50/50 ձեւաչափով: Երկրորդ՝ 1973թ. հոկտեմբերի 26-ին Անկարայում ստորագրուած համաձայնագիրն է, որը վերաբերում էր Ախտրյանի ջրամբարին՝ կրկին 50/50 ձեւաչափով: Այդ համաձայնագրերի մեջ եղել են հասուկ կետեր, որոնց համաձայն՝ երկուստէ մոտէ է հիմնվել հասուկ դիտարկեմ, «ջրողոթյան» դեմքերը բացառելու նպատակով: Դրանք, բնականաբար, չիրագործվեցին, եւ այսօր Թուրքիան սահմանային ջրերի առյուծի բաժինն իրեն է վերցնում, որը, գաղտնի չէ, ազդում է Արաբյան դաշտի ստորերկար ջրային դաշտերի վրա, եւ մեզ սփոթում դիմել Սեւանի «ջրային առատութեան»:

Թէ ինչու հայկական կողմը վերջին 30 տարիների ընթացքում չի զբաղվել այս հարցով, խնդիր է, բայց, ուզեմք՝ կորած բան է, հիմա կարելու է ապագան է, որի համար հայկական կողմը մոտէ է օգտագործի Արաբի 50 տոկոսը, ըստ՝ համաձայնագրի: Այլ տարբերակ չկա, եթէ ցանկանում ենք փրկել Սեւանը:

Մաքուր Սեւան ունենալը մեծ ջանքերի հետ է կապուած

յում ակելի թանկ է գնահատելու, ֆան՝ աղբեղանակական մակը:

Իհարկէ, գլոբալ տարածմանը զուգահեռ մակը իր տեղը կամաց-կամաց զիջելու է ջրին: Այսօր արդէն Իրանում ու Արաբական աշխարհում կան ցաս վայրեր, որտեղ մեկ լիճ ջուր ստանալու համար ծախսվում է մոտ հինգ լիճ մակը: Այս դաստիարակ կողմի դաստիարակութեամբ ծովի մակարդակից 2000 մետր բարձրության վրա գտնվող ֆաղրահամ ջրով լի Սեւանը, եւ դաստիարակութեամբ, թէ ինչ հսկայական ռեսուրս է դա մեզ համար. թափազանցութիւն չի՞նք՝ իսկական զեմք: Օրինակ՝ Թուրքիան իր ջրային ռեսուրսներով անընդհատ կախվածութեամբ մեջ է դառնում իր հարեւաններին, ասեմք՝ Միդիային, իսկ Իսրայելը՝ զեմքի ուժով՝ Լիբանանին: Ապագան մեզ էլ է տալու այդ հնարավորութիւնը, եթէ այսօր ըստ դաստիարակութեամբ Սեւանը, որովհետեւ եթէ 20-րդ դարավերջն ու 21-րդ դարակիցը դաստիարակութեամբ են մակը, դրանից հետո դաստիարակութեամբ է ջրին: Իսկ ջուրը մեզ է դաստիարակում:

Յավոք տրտի, եթէ այս տեմքերով շարունակեմք, մենք ոչ միայն չենք կարողանա Սեւանի ջուրն օգտագործել միջազգային շուկայում, այլեւ՝ երկրի ներսում այն օգտագործելու հնարավորութիւնից կզրկվեմք: Խնդիրները ցաս են: Դրանիցից՝ լճի տակ մնացած անհասարակութեամբ արդէն նախորդ համարում խոսել են: Հիմա անդրադառնալով մյուս կարեւոր կետերին: Լճին բավականին մոտ կառուցված են բազմաթիւ հանգստյան գոտիներ, հյուրանոցներ, ռեստորաններ եւ այլն: Իսկ որտեղ են թափվում այդ հարյուրավոր օբյեկտների կոյուղաջրերը: Եթէ դրանք մոյնիսկ թափվում են հասուկ փորված տարածքների մէջ, միեւնոյն է, լճից հեռավորութիւնն այնքան ցաս չէ, որ հասցնի ֆիլտրել:

Հաջորդ կարեւոր վտանգը, որը կարծես ոչ ոքի չի հուզում, լճի ակազանում գտնվող ցանախատութիւններին տրոհ դարձաւ արդարեւ խնդիրն է: Գաղտնի չէ, որ այսօր, ի տարբերութիւն խորհրդային տարիների, դաշտերն ակելի ցաս ու չափազանց են դարձաւ ակազան, ֆան՝ անհրաժեշտ է: Գիտութեան զարգացմանը զուգահեռ երեւան են եկել այնպիսի միջոցներ, որոնք, կոչ ձեւակերպումով, թունավոր են: Գարնանն ու ամռանը ցանախատութիւնների նմանօր-

Թուրքիան արդէն տարիներ շարունակ ամեն բան անում է՝ իր տարածքից Արաբի թափվող զեմքն ու վտակները հնարավորինս «սանձելու» ուղղութեամբ՝ դրանց վրա ՀԷԿ-եր ու ջրամբարներ կառուցելով: Օրինակ՝ Արաբի գետի ու նրա վտակների վրա այս դարի դրոշմաբար գործում են տասից ավելի ջրամբարներ ու ՀԷԿ-եր, մոտ հինգն էլ նախատեսված են ակազանի հասցնելու միջոցով: 2021թ. վերջին: Օրինակ՝ Զարաբուրթի ու Թուրքիայի ջրամբարների կառուցումը խիստ վտանգ է ներկայացնում Արաբյան դաշտի ստորագետերի համար: Այդ մասին մոյնիսկ ԳՀ Բնապահպանութեան նախարարութեան աշխատակիցները 2014թ.ին համատեղ զեմքի էին դաստիարակութեամբ՝ «Արաբյան դաշտի մակերեսային ռեսուրսների խոցելիութիւնը կիմայի գոբալ փոփոխութեան հետեւանում» վերնագրով: Յավոք, Հայաստանն այս երեք տասնամյակների ընթացքում Արաբից, բացի ձուկ բռնելուց, որեւէ լուրջ օգուտ չի ֆաղել, եթէ, իհարկէ, չհատկեմք այն բազմաթիւ երգերը, որ երգում ենք սեղանների տուր, գինով-ցած ու «Սամբուկն արյան ծով» դարձնելու տրամադրութեամբ: Ումանց այն հարցին, թէ ի՞նչ սկզբունքով ու իրավունքով կարելի է անել դա, դաստիարակութեամբ. Հայաստանը Թուրքիայի հետ երկու ջրային դաստիարակութեամբ 1927թ. հունվարի 8-ին Կարուն Հայկական ԽՍՀ-ի եւ Թուրքիայի միջեւ կնքված համաձայնագիրն է, համաձայն որի՝ սահմանային ջրերը մոտէ է օգտագործվել եր-

Կողակը անհրաժեշտ է Սեւանը մաքուր դաստիարակելու համար

Սեւան լճի գերմանալակման դաստիարակութեամբ, բացի լճի մակարդակի ու թթվածնի մկազումից, ջրի տակ հայտնված թիւերից, նաեւ կողակ ձկնատեսակի բացառութիւնն է: Վերջին տարիներին Սեւան լճում համարյա թէ անհնար է տեսնել այդ ձկնատեսակը: Կողակի՝ Սեւանին անհրաժեշտ լինելու առաջին դաստիարակութեամբ, բացի տեսակի լինելիութիւնից, նրա սանիտարական հասկանիքն է: Այսինքն՝ գալի ֆունկցիան ջրային տարածքներում կատարում է Կողակը: Այն հիմնականում մերձափնային կենսակերպ է վարում՝ սնվելով՝ դերիտով, բեմթոսով եւ ջրիմուռներով: Հիմնականում լողում է 10 մետր խորութեան վրա, ձմռան ամիսներին՝ մինչեւ 30-40 մետր: Նվազագույնը ենթադրելի է, որ նաեւ այս ձկնատեսակի բացառութեամբ դաստիարակութեամբ է լիճը գերմանալակել:

Հ.Գ. Կողակը գետերում ստեղծատուն է դառնում 3-4 տարեկանում, Սեւան լճում՝ 6-7, հաճախ՝ 8 տարեկանում: Բազմացման տեսակետից այս բարդ ձկնատեսակը չիմաքուր ձկնորսութեան մեծ չափերին: Ըստ հասկանքների՝ լճում Կողակի բավարար ֆանակ առաւելու համար, եթէ մեծ միջոցներ չծախսվեմ, հարկավոր է մոտ 15-18 տարի, որսի բացարձակ արգելման դաստիարակութեամբ:

ՀԱԿՈՐ ԶԱԲԵՐՅԱԼ

Թուրքիան

Հուլիսի 14-ին, երբ Թուրքիայում նշվում էր 2016-ի Պետական առեղծվածային հեղաշրջման անհաջող փորձի 3-րդ տարեիցը, Եվրոպական Միության արտգործնախարարների խորհուրդը...

Թուրքիան, լինելով առափնյա երկիր, մեկուսանում է Արեւելյան Միջերկրականում ԵՄ-ի պատժամիջոցները շուտով կհամադրվեն ԱՄՆ-ի պատժամիջոցներով

Էին Թուրքիայի ազգային մեծ ժողովում՝ Մեջլիսում ձեռնարկված համադրման համաձայնագրի աշխատանքները, արդար համաձայնագրվել էր ցրվել:

Թերեւս այդ դրամաշարժը էր, որ հեղաշրջման նախաձեռնությունն այդ օրերին համարվել էր կառավարելի, իհարկե իշխանությունների կողմից, կամ յուրաքանչյուր քաղաքական բեմադրություն:

վարկեր ձեռք բերելու հնարավորությունից: Ստեղծված իրավիճակում ժողովրդական զանգվածները խիստ դժգոհում են, իսկ ֆաղափական քաղաքականները լայնորեն վիճարկում են Երդողանի միանձնյա իշխանության, հետեւաբար նախագահական համակարգի նմանակա հարմարությունը:

նստեցնելու մասին, ասելով. «Ըստ երեւոյթին արտգործնախարարը չի հասկանում, թե ինչ է խոսում»: Նրանց, իհարկե, հետաքրքիր էր մաս-ժամիջոցների հնարավոր հետեւանմանը ու Թուրքիայի վարկավորումը փակուղու առջեւ կանգնեցնելու մտա-վայելությունը:

Այլ կերպ՝ Երդողանն օգտագործեց հեղաշրջման փորձի ընձեռնած հնարավորությունները իր նպատակների համար: Երբեք է, հաջորդ սարի՝ 2018-ի հունիսի 24-ի ընտրությունների արդյունքում թեւեւ նա նախագահ ընտրվեց, դրանով օրինականացրեց իր միանձնյա իշխանությունը, սակայն նրա կառավարման մեկ տարի անց Թուրքիան հայտնվեց խորը ճգնաժամի մեջ:

Երդողանին արդեն ֆինանսում են նաեւ իր կուսակիցները, ֆինանսություններն օրեցօր դառնում են ավելի հանդուգն: Այսպէս հարց է ծագում՝ այս ամենը ի՞նչ առնչություն ունի ԵՄ-ի արտգործնախարարների Թուրքիայի դեմ լուրջ պատժամիջոցների դիմելու որոշման հետ: Հիրավի, թերեւս կարելի էր չհանդարտանալ, եթէ չլինէր այդ որոշմանը արտգործնախարար Մեւլութ Զավուլուչուի սանձարձակ արձագանքն ու Թուրքիան չհայտնվէր միջեւ տարեկան 183 մլրդ. դոլար հայթայթելու կարիքի մեջ:

Չարկ է նշել, որ ԵՄ-ի արտգործնախարարների հուլիսի 14-ի որոշումը լուրջ ընդունվել էր: Քանի որ ընդունման մասին ինքնուրույն կարծիքները Թուրքիայում կազմակերպվել էին բազմաթիվ միջոցառումներ, ինչ-դեպ նաեւ գումարվել էր Մեջլիսի՝ այդ տարեկանից եւ 250 զոհերին միջուկային հատուկ միջոց, ուստի թուրքական կողմը ԵՄ-ին խնդրել էր մի ֆանի ժամով ուժացնել ընդունված որոշման հրադարարությունը: ԵՄ-ն ընդառաջել էր խնդրանքին: Նույն նկատարումներով պատժամիջոցների հարցում զսպարհությունները նույնպէս նաեւ Միացյալ Նահանգները:

Թուրքական լիբերալ դոկտրինայի համեմատ միայն հունիսին արժեզրկվել է 8.1 %-ով: Տնտեսական համագործակցության եւ զարգացման կազմակերպության սլայդներով գործազրկությանը Թուրքիան աշխարհում զբաղեցնում է 2-րդ տեղը: Երկրի արտադրութեւնը, որ 2018-ի վերջին 445 մլրդ. դոլար էր, ընթացիկ տարի առաջին ամիսներին, ինչպէս հուլիսի 11-ին Halk TV-ի էկրանից նշեց Մուսաֆա Սյունմեզը, 453 մլրդ. է հասել եւ դարձ-

Ընդառաջումը, սակայն, չզսպեց Զավուլուչուին: Այդ որոշման հրադարարությունից հետո նա հայտարարեց, թէ չդեմ է լուրջ ընդունել ԵՄ-ի որոշումը, որովհետեւ լուրջ ընդունելը կնշանակի կարեւորել: Թուրք մեկնաբանները, սակայն, լուրջ չընդունեցին

ԵՄ-ի պատժամիջոցները ենթադրում են սահմանափակել Թուրքիայի համար նախատեսվող ֆինանսական օժանդակության ծավալները, չէրարկել առեւտրահարկային հարաբերություններին առնչվող ֆաղափական երկխոսությունը, ընդհատել ավիացիոն դրամատուրգների կնքման բանակցություններն ու վերջ տալ ֆինանսական գործարքները թուրքական բանկերի հետ: Այն փաստը, որ Թուրքիան լինելով առափնյա երկիր, մեկուսանում է Արեւելյան Միջերկրականում, արդեն ԵՄ-ին չի հետաքրքրում:

Թուրքիա: Եկել է պարտքերը վճարելու ժամանակը

Ստրեյթ թարգմանաբար եւ հասկանալիորէր ներկայացնում ենք «Նյու Յորք Թայմսում» հրատարակված Փիլիպ Գրոուդանի վերլուծական հոդվածը:

Տասնվեց երկար տարիներ ձգվող իր իշխանության ընթացքում Թուրքիայի գերագույն առաջնորդ Երդողանը իր ժողովրդին (եւ աշխարհին) վստահեցրել է, որ երկիրը սնտեսական զգալի աճ է արձանագրում, չբացահայտելով անուշեւ, որ այդ աճը բացառապէս երկրի դարսֆի մեծացման հաշվին է: Հինարարության եւ անբարձր գույքի բնագավառներում ներգրավված իր բարեկամներին անսահման վարկեր սրամադրելով նա երկիրը ձգնաժամի առաջ է կանգնեցրել: Ֆինանսիստները ահազանգում են դարսֆի ամբողջական մարման անհնարանության մասին: Ներդրողներն երկրից դուրս են հանում իրենց կապիտալը, դառնալով դառնալով, որ լիբերալ ավելի քան 40 տոկոսով անկում ապրի: Գյուղացիները ավելի բարձր գին են վճարում ներմուծված դարսարանյութերի եւ վառելիքի համար: Աճել են բանջարեղենի, ձկնի եւ սոյառողական այլ աղանձների գները: Գործազուրկների դաւսնական թիվը աճել է 14 տոկոսը: Ընկերությունները հազիվ են գոյատեւում, ֆանի որ եկամուսները տեղական լիբերալ են, որն անընդհատ արժեզրկվում է, իսկ դարսֆերը կուսակցում են դոլարով:

Պաւսնական սլայդներով 2018-ի վերջին Թուրքիայի դարսֆը կազմում էր 328 միլիարդ դոլար, որի երկու երրորդի դաւսախանսվությունը ընկնում է մասնավոր ընկերությունների ուսերին: Հաւելի առնելով, որ անցյալ տարի սնտեսական համընդհանուր արտադրանքը կազմում էր 766 միլիարդ դոլար, նման մեծության դարսֆը հսկայական է: Բայց սնտեսականից բացի դժգոհությունը նաեւ այլ բնագավառներում է: Ժողովրդավարական ինստիտուտների, մանուկի, խոսքի ազատության, մարդու իրավունքների դեմ կասարվող հարձակումները կարծես լցրել են ժողովրդի համբերության բաժակը: Դա իր արտադրությունը զսպ վերջերս Սամբուլում անցկացված ֆաղափառեցի ընտրություններում, որոնցում հաղթանակ տարավ ընդդիմադիր ժողովրդա-հանրադարձական կուսակցությունը:

«Մարդիկ կորցրել են հավաւը իրենց երկրի արտադրի եւ սոյառողական կարողությունների հանդեպ: Եկամուսների կտրուկ անկման հետեւանմով նրանք գերադասում են խնայել փողը եւ չծախսել», նշել է Լոնդոնում ապրող սնտեսագէտ Նաֆեթ Զուկը:

Թուրքիան սնտեսական հսկայական կարողություններ ունի, բայց արդեն երկար ժամանակ է, ինչ այդ սնտեսությունը հենմում է իմնականում ներմուծված աղանձների վրա, ինչը ավելացնում է կախվածությունը արտադրութի նկատմամբ, եւ նոյաւսում լիբերալ արժեզրկմանը: Տնտեսությունը նահանջ է սկսել ապրել 2018-ի երկրորդ կեսից այս կողմ: Մի փոքր աշխուժություն նկատվեց 2019-ի առաջին երեք ամսում, բայց դա ժամանակավոր էր: Կացությունը մոռալ է եւ աղազան՝ անորոշ: Կենտրոնական բանկը փորձում է ավանդների տոկոսադրույքները բարձրացնելու միջոցով կանխիկ գումարները դաւել երկրի ներսում: Բայց գործարարների համար դժվարացել է վարկեր վերցնելը, նոր ձեռնարկատերերը գործունեություն ծավալելը եւ ընդհանրադարձ սնտեսական ակտիվություն ցուցաբերելը:

Երդողանը բանկերի բարձր տոկոսադրույքների դեմ է, դաւսառաւաքանելով, որ փողի արժեզրկման իմնական դաւսառն է: Իր փեսային զլխավոր սնտեսական վերահսկիչ նշանակելը խորհակել է այն փոքր վստահությունը, որը մարդիկ ունեին Թուրքիայի կենտրոնական բանկի հանդեպ: Երդողանը, անուշեւ, կարող է իր իշխանության լծակները օգտագործելով նվազեցնել տոկոսադրույքների չափերը, բայց դա կարող է առաջնորդել լիբերալ ավելի կտրուկ արժեզրկմանը: Կամ էլ նա կարող է բավարարել առաւել նվազ աճի տեմպերով, ֆան 6-7 տոկոս է, որին նա բավական ժամանակ կառչած մնում է:

Սամբուլի ֆաղափառեցի ընտրությունները ցույց սվեցին, որ Թուրքիայի մեծագույն ֆաղափ բնակչությունը այլեւս չի վստահում երկրի առաջնորդին: Իսկ միջազգային տուկաներում փորձագէտները կարծես ողջունում են Երդողանի իշխանության սկարաւանը: Նրանց հույսեր են փայփայում, որ մեկ այլ կուսակցություն ձեռք կբերի սնտեսության որոշակի լծակներ եւ երկիրը կառաջնորդի նոր ուղիով:

Պատասեց Տ. ՕՈՒԼԿՅԱՆԸ

⇒ **1** Բայց եղնաջուրցիներն հաջողվել է դարձել, որ օսար եկվորներն իրենց գյուղի նախկին բնակիչ աղբբեջանցիներն են, որ սեղավորվել են Ռուսաստան, ազգանունները փոխել, բայց սրտներում ամենազոր Վիսապարը դեռ մնում է: Ռուսական անձնագրերով գալիս են Հայաստան, Եղնաջուր ուխտի իրենց հիվանդին բերում են, Վիսապարի Երուզը մոտենում՝ հավասարվել, որ կրուժվի:

Սարերով Երուզապետ, Բարբառ, անանգանելի ճանապարհներով երիզված Եղնաջուրն Արփի լճի ափին է: Գյուղի դաշտերով առվակներ են հոսում՝ զուլալ, անաղակ, մախուր: Մարդիկ աթարով են սափանում, իսկ սափանալ ղեփ է. Եղնաջուրում 9 ամիս ձմեռ է: Տարի է եղել, երբ հունիսին ծնկաչափ ձյուն է դրել: Երբ Հայաստանի բոլոր կողմերում շուրջում ու ավելուկը դախանում են ու ծաղկում, Եղնաջուրում շուրջում ու ավելուկը մոր-մոր ծիլ են օսվում: Այդ ժամանակ էլ Եղնաջուրի երկնքում արեղ

Ընդհանրապես Հայաստանի բոլոր գյուղերում յուրաքանչյուր բնակիչ սեփականություն հանդիսացող հողատարածքը, սնամեծ հողակտրոն, սան սահմանները հստակ գծված են՝ ըստ որոշակի չափորոշիչների: Եղնաջուրում ջրնաղբի օրենք է սիրում: Ամեն մեկն ինքն է որոշում՝ ինչքան ու ուրն է իր սեփական սարածքը: Ու հաճախ բանը հասնում է լեզվակռվի ու ծեծկռուժի: Ոչ մի սահմանաբաժան, ցանկապես չկա. ամեն ինչ աչքաչափով է. եթե հարեանի հավն աչքաչափով գծված սահմանն անցնի, մյուս հարեանն իրավունք ունի հավի վիզը ոլորի ու դեն Երուզի: Սարերն էլ են նույն սկզբունքով բաժանված՝ Անդրոյի սար, Ենդի սար... Հոսն ու նախիրը սարերը Երուզի իրավունք չունեն, եթե համկարծ Երուզն, կյանքով կլճարեն:

Եղնաջուրցիներն աղբա են, բայց հիմար չեն. լավ գիտեն, եթե խելի գլխին մեկը լինի, իրենց գյուղում էփսեմալ, լեռնաբազալային սուրիզը մեծ թափ

են աղբում՝ մեծակամ: Մեկի կտուրը չկա, մյուսի դասերն են խարխուլված, երրորդի դասուհաններն աղակու փոխարեն թուղթ ու փալաս է փակցված: Երեխաները սասնյակ կիլոմետրեր ոտով գյուղից գյուղ են գնում՝ դրոց: Համայնների խոտորացումից հետո մի ֆանի գյուղի մեկ դրոց է սղասարկում:

Մարմնովը սարսուռ է անցնում, երբ դասկերացնում են, թե ամեն օր ինչ դժվարություններ են կրում այս հող ու ջրի մարդիկ: Ինչ ֆաղափառություն, ինչ թասրոն ու կինո, գրադարան ու ինտերնետ:

Հողածածակ հասակով կիսախարխուլ սենյակ է, դասերին հին դասասանների դասառիկներ: Մահճակալներն անկողնները կոկիկ հավաքված են, կուրացնելու չափ ճեմակ երեսներով բարձրը դի Երուզն են: Արեւի Երուզի մի փունջ բաց դասուհանից ներս է մտել: Սենյակի բոլոր անկյուններից մաքրություն է բուրում, որ խելից է անգամ աղբաթայնի հոսքը: Համաձագ ու մախուր Երուզով սանսիրուհու սարիքը գուցակելը դժվար

Աղբաթայնի դեմք. Արփի

ծիկրակում է, սներում վառարանները հանգզում են, երդիկների ծուխը մարում է: Եղնաջուրցիներն 9 ամիս ձյուն ու ցուրտ են սենյակուց հետո սան դուռը բաց են անում, կկոցած աչքերով արեւին նայում ու թի մեջ անսովոր խուսուսից փոշուհ: Եղնաջուրցիներն իրենք իրենց աղբաթայնի սեղանում են, իրենք էլ սղառում. լավագույն դեմքում կարող են իրար մեջ աղբաթայն փոխանակել:

Եղնաջուրից Ծաղկուտ 8 կմ է, բայց ո՞վ դիտել կանի մեքենայով գնալ. կես ճամփին կմնա: Դրա համար էլ բոլորը ոտով են գյուղից գյուղ գնում: Շուրջում, ավելուկ, ուրց, դաղձ, այլ դեղաբույսեր՝ ինչքան ասես. սարերն ու դաշտերը դաշտում են, բայց ֆաղդոն ո՞վ է ու ինչո՞ւ ֆաղդն: Իրացնող չկա, սղառող չկա: Թարմ, անարաս խոտաբույսերը, որ մայրախաղախում ձեռք ձեռքից կլվեն, այդպես դաշտ ու հանդում էլ մնում են, դախանում, փչանում: Եղնաջուրից Գյումրի եթե ավտոմեքենա գնա, 10 հազար դրամ կուզի. մի այդքան էլ՝ վերադարձի համար: Շուրջում-ավելուկի վաճառքից ստացված գումարը ճանապարհածախսին էլ չի հերիքի: Դրա համար էլ Եղնաջուրում բնության դաշտերը բնության գրկում է մնում, եղնաջուրցիներն էլ՝ աղբաթայնի գրկում: Զարթից Եղնաջուր գնացածին այնպես են նայում, ասես այլմոլորակային աստծ լինեն. ֆաղաբաբան էլ է նույն հայացքով նայում եղնաջուրցիներին: Որովհետեւ երբ նորագույն սեխնոլոգիաների Երուզի կոճակի մի սեղանով ամբողջ աշխարհը մի ակնթարթում հայտնվում է ափի մեջ, երբ երկնքում աղբաթայնի Երուզներն են մարդիկ արեւն ընթանում, Եղնաջուր նս դնելուց հետո մտածում են՝ Եղնաջուրի երկնքը երկնքն չէ, որ այնտեղ ոչ թե ռեսուրս, այլ անգամ փուչիկ չի թռչում: Եղնաջուրը Հայաստանի ու աշխարհի ծիրից դուրս է, որ մինչեւ հիմա ոչ մի նախագահի ու վարչապետի, ոչ մի նախարարի ու դասգամավորի համակարգում այդ անունը չկա, ոչ մեկի մտքով չի անցել գնալ, սեփական աչքերով սենյակ մեկ վերջին սահմանային գյուղը, հարցնել՝ մարդիկ, ո՞րք է, թե մտած:

կանի: Դահուկային սղորի համար բարձր ու հարթ լանջերով սարեր կան. սարին 9 ամիս էլ ձյուն-ձմեռ է: Արփի լճի հմայքը, Եղնաջուրի անձեռակերտ բնախարհը, մախուր օդը, աղբաթայնի ծաղիկները յուրաքանչյուրին խելիքահան կանեն: Եկոսուրիզմ, բացառիկ զգացողություններ, անսովոր միջավայր խոսացող հազար ու մի գաղափար կարելի է իրականացնել այստեղ, միայն թե ոչ ոք այս վայրի սեղը չգիտես: Ամենակարեւոր խոչընդոտը ճանապարհների անանգանելիությունն է, որ բոլորին խոչընդոտում է:

Արփի համայնի գյուղերում մրգատու ծառեր չկան. ցուրտ է, չեն աճում: Հիմնական եկամուտը կարսոֆիլը, կաղամբը, անասնադաշտայինն է: Եղնաջուրից հե՛տ դեղի Ծաղկուտ ու Բերդաշեն, ճանապարհները նույնպես բարեկարգ չեն: Ժամերով գնաս, ճանապարհին ոչ մի մեքենա չի հանդիպի: Մոռացված գյուղերում մոռացված ընթանիներն ու մարդիկ Երուզ են: Նրանց ոչ ղեքությունն է հիշում, ոչ էլ միջազգային կառույցները: Ամասիայից վերել՝ ջնջված է, անսեսված, լուսանցում է: Մարդիկ 20-30 տարի աղբում են առանց անձնագրի, հաճախում են երեխաները չափահաս են դառնում՝ առանց նոտաս ստանալու, որովհետեւ ամձը հասուստը փաստաթուղթ չունեն: Ծնողների համար անլուծելի խնդիր է, գլխացավանք. փաստաթուղթ չունեն, ուրեմն իրենց այդպիսի ճակատագիր է վիճակված: Մի օր սոված, մի օր կուճ՝ ընթանում, երեխաներ են աղբում, կյանք մաշեցնում Երուզի գյուղերում: Նրանց կերակրացանկը հիմնականում ձու է, մածուկ, հաց՝ այն, ինչը հեռավոր է հարեանների հե՛տ փոխանակել: Միզ, բանջարեղեն, աղանդեր, ֆաղցրավենիք. Երուզի համար անհասանելի ու երանելի բաներ են: Խոտ ու կանաչի մեջ կորած սները սարվորի կացարան են հիշեցնում, որտեղ սովորաբար միայն ամռանն են բնակվում՝ անասուն դաշտերում համար: Իսկ աճան գալուն ղեք նորից սեղափոխվում են իրենց հիմնական շեները: Բայց ոչ, դրանք սարվորների հողիկներ չեն, այդտեղ ամառ-ձմեռ ընթանիներ

է: Թե՛նած մաշկը խոր ակունքերով է ծածկված, բայց համակ լռություն արտադրող նրա աչքերը մասնում են, որ ծեր չէ, երիտասարդ է: Տան դասն ի վեր չորացած աթարի կույտ է բարձրանում, Երուզն ու դուռը մաքրությունից փայլում են: Սենյակի մի անկյունում դրված մահճակալի անկողինն արդեն 15 տարի չի հավաքվում, մի՞թե բաց է. այնտեղ մահճակալն ուղեղի կաթվածով Աճոսն է դառնում: Արեւ օրերին մայրը նրան գրկում, բակ է սանում, երեխան խոտ ու ծաղիկ, երկնքն ու սարեր է սենում: Տեսնում է, հասկանում է, զգում է, խոռվում է, սիրում է, բայց չի խոսում: Աճոսի ընթանիքը հազիվ է ծայրը ծայրին հասցնում: Աճոսն անգամ նոտաս կամ հաճախանության թուճ չի ստանում, որովհետեւ ինչ-ինչ դասառնում ոչ մի փաստաթուղթ չունի:

Մեկ այլ ընթանի. 17-18 տարեկան երկու փուլերը բակում կանգնած են. սղառում են, որ մի բանով կզբաղվեն, բայց նրանք կանգնած են: Հայացքով մի կես են ուսում, երկար նայում, հետո մեկ այլ կես ուսում, մինչեւ որ մայրը ձայն է օսվում, թե՛ սուն մեք: Երկու փուլերը երկու եղբայր էլ ունեն. 4-ն էլ առիթով են, բայց ոչ մի բժիշկ նրանց հիվանդությունը չի հետազոտել, հիվանդությունն իրական գնահատականը չի սվել: 4 երեխաների մայրը նրանց մեռակ է մեծացնում: Սարերի փեշերին աղբոլ ընթանիին ինչքան գումար է ղեք, որ գոնե Գյումրի հասնի, հիվանդանոց գնա: Հետազոտություն, բուժում, դեղորայք... ու արդեն 18-20 տարի երեխաներն այդպես աղբում են՝ խուսափելով մարդկային Երուզներից, Երեխակված, իրենց դասայնի մեջ մտած:

Մարդու սիրքը փչ է մնում ճափ կամ սեղից դուրս թռչի. մեք կողմն, մեք մեք, մեք երկրում, մեքնից ընդամենը 200-300 կմ հեռու աղբում են մարդիկ, որոնց կյանքը նկարագրելու համար ոչ մի բառարան ի՞նչ չի օգնի: Նրանք անգոր են, խելճ են, ծոված ու բեկված են: Մեք կյանքի գուցահեռ են հակադիր իրականությունները ընթանում են՝ մեկը մյուսին անսեղակ, անհաղորդ ու կույր:

Կանցկացվի «Իմ քայլը հանուն Հիրակի» գործարար համաժողով

ՀՀ կառավարության նախաձեռնությամբ հուլիսի 20-ին Գյումրիում կանցկացվի «Իմ քայլը հանուն Հիրակի» գործարար համաժողով: Ինչպես նշվում է այս մասին հրատարակված հայտարարությունում, այն նպատակ ունի ստեղծել հարթակ, որը կնպաստի մարզի սննդային և համայնքների զարգացմանը՝ սեղի եւ օսարերկրյա գործարարների միջոցով բազմակողմ փոխազդեցության համագործակցության միջոցով:

Կազմակերպիչների գնահատմամբ, համաժողովը հնարավորություն է ստեղծում ներկայացնելու մարզի սննդային և ներքին, զարգացման հեռանկարները եւ հստակ ոլորտային ներդրումային նախագծեր: Այս առումով որդես սեղի ոլորտային ուղղություններն նկատի են առնվել սեղեկապատված սեխնոլոգիաների արդյունաբերությունը, զբոսաշրջությունը եւ գյուղատնտեսությունը:

Ֆորումը կբացվի մարզի արտադրանքի ու ծառայությունների ցուցահանդեսով, կլինեն ելույթներ ու ֆննարկումներ, ըստ դայանապատվածության՝ կներկայացվեն մոտ հինգ սանյակ ներդրումային ծրագրեր:

Հուսամք, որ սա չի լինի վերջին հաշվով ոչ մի էական հեք չթողնող հերթական միջոցառում, որիսիք բոլոր այս տարիների ընթացքում ցավալիորեն Երուզն են սեղի Գյումրին ու Հիրակը:

Համաժողովում նախատեսված է նաեւ ՀՀ վարչապետի ելույթը:

ԳԵՂԱՄ ՄԿՐՏՅՅԵԼԸ
Գյումրի

Մինչեւ երբ...

Երեւանի փողոցներում հաճախ կարելի է հանդիպել աղբարկղներից օգտվող մարդկանց: Նրանք հերթադասում են աղբարկղների մոտ, նրանց սննդի միակ աղբուրը աղբարկղներն է: Ժամանակն է սթափվել եւ այս մասին մտորել: Մի՞թե այլ ելք չկա:

Կարծում են մի՞թե կլինի, որդեսի ղեքական մակարդակով կազմվի համայնաբանական ծրագիր եւ այն փուլ առ փուլ իրականացվի: Բարեգործական ձեռնարկներ, սննդի կեքեր, ժամանակավոր կացության վայրեր եւ այլ հնարավոր սարքերակներ: Այսպես այլեւս Երուզակվել չի կարող: Այդ մարդիկ ՀՀ ֆաղաբացիներ են: Մինչեւ երբ...

ՍՏԵՓԵՆ ԳՐԳՐԵՅԵԼԸ
Հայաստանի ժողովրդային միության անդամ

Աղբբեջանը դարաբայան ձիեր կարսահանի Եվրոպա

Աղբբեջանում գործող «Դարաբայան ձիաբուժական գործարան» ԲԲԸ-ն հայտարարում է, որ ընկերությունը դասարարվում է առաջիկայում Դարաբայան ցեղատեսակի ձիեր արտադրելու Երուզական երկրներ:

Խորհրդային տարիներին աղբբեջանցիները մեծ ուճարություն էին դարձնում ձիերի այս տեսակին ու զբաղվում դրանց բուժմամբ: Այսօր, նրանց ղեկմամբ, Աղբբեջանում գոյություն ունի այդ ցեղատեսակի մոտ 250 ձի:

Տավալի է, որ այս համայնքային, Արցախի բուն սերերը՝ հայերը, ոչ միայն չեն դասարարվում մտան արտադրմամբ զբաղվել, այլեւ՝ դասարար ուճարության չեն արժանացնում ձիերի այդ ցեղատեսակին:

Թուրքիայում 509.000 «ժամանակակից սրուկ» կա

«Walk Free Foundation» ավստրալական հասարակական կազմակերպությունը «Համաշխարհային սրկության ինդեքս» ամենամյա զեկույցում նշել է, որ 2018թ. սվյալներով, աշխարհում 40.03 միլիոն «ժամանակակից սրուկ» կա, որոնցից 509.000-ը՝ Թուրքիայում:

«Ժամանակակից սրուկ» ասելով ՀԿ-ն նկատի ունի՝ նաեւ դասարարաբար աշխատողներին, դարբերաբար, փակ սարածներից դուրս գալու արգելի սակ զսնվող մարմնավաճառներին:

Գ. Գ.

**- Պարոն Վարդանյան, այսօր արդեն անհնար է խոսել Համ-
ժեռի եւ համեմատական մասին ու չհիշել Ձեզ: Ըստ-
երը նույնիսկ կարծում են՝ Դուք
համեմատել եք: Երբևէ չեք
կատարում այդ նվիրական
աշխատանքը:**

- Ո՛հ, ես համեմատել չեմ, ծա-
գունով վանեցի եմ: Համեմատել-
ների հետ իմ առաջին ծանոթու-
թյունը եղել է ուղիղ հիսուն տարի
առաջ՝ 1969 թ., երբ դպրոցում
ավարտեցի եւ մտաւ հետազոտման
ծովափ՝ մի քանի օր հանգստա-
նալու: Աղվերում՝ այն քանը, որ-
եղ վարձով մնում էինք, թուրք-
կառու ուսուցիչ էր ամբողջ: Նրա
մոտ տարիքով մարդիկ էին գնում-
գալիս, անհասկանալի բարբա-
ռով ինչ-որ հարցի մասին ցած-
րաձայն խորհրդակցում: Մենք
հայեցում էինք երկու աշխարհ-
ների բաժանարար գծում, մի
կողմում բոլոր հոգսերը մոռա-
նալ ցանկացող, ռուսական էս-
տրադիցիոն երգերի բարձր հնչյուն-
ների ներքո ծովափին արեւկող
դառնալով հազարավոր կիսա-
մերկ հանգստացողներն էին,
մյուս կողմում՝ հոգսաւոր դեմ-
քերով, ամռան տաքում երկարա-
թեւ վերնաւորակներով եւ հաս
թղթադրանակներով երթող արձ
անող մի խումբ սեղանի հայերը:
Պարզվեց, որ Մուրդուկյա գյու-
ղում հայկական դպրոց բացելու
համար ստորագրահավաք են ա-
նում: Մուրդուկյա գյուղի մոտ է
գտնվում Սոչի-Աղվերի օդանա-
վակայանը, ուր զիւրաւոր եր-
կիւնք բարձրացող ու վայրէջք կա-
տարող իմ մտաբանների հոգր աղ-
մուկի սակ էին ծնվում, մեծա-
նում, դպրոց հաճախում գյուղի
բազմազգ բնակիչները՝ ռուսներ-
ը, մուրդուկյացիները, էստոնացի-
ները, հույներն ու հայերը: 1969
թ. գյուղի 3960 բնակիչից 2086-ը
հայեր էին, հիմնականում՝ համ-
ժեռահայեր:

հետ: Իսկ երբ իմ նախաձեռնու-
թյամբ թերթը սկսեց դասանե-
կան բանավարկական շար-
ժում, մրանց հորդորեցի, որ Համ-
ժեռի բարբառով նյութեր գրառեն
եւ ուղարկեն: Բայց համեմատա-
կայ երեխաները ամաչում էին ի-
րենց բարբառով բանահյուսու-
թյուն ուղարկել, որովհետեւ Հա-
յաստանից հանգստանալու գնա-
ցած շատերը մրանց յուրօրինակ
խոսվածքը լսելով, սեղի-անեղի
կատարեցին էին արել: Նրանք էլ ա-
մաչում էին, ձգտում էին այնպես
խոսել, որ արեւելահայերենին
մնան լինել: Ըստ ջանքեր թափե-
ցի, մինչեւ որ երեխաներին հա-
մոզեցի, որ իրենց բարբառը շատ
զեղեցիկ է եւ 1979 թ. թերթի աղ-
բիլի, մայիսի, հունիսի, օգոստոսի
եւ նոյեմբերի համարներում հրա-
տարակցեցի մրանց ուղարկած
Համեմատի բարբառով բանահյու-
սության մտուցները:

**- Պարոն Վարդանյան, իսկ
ե՞րբ եք հրատարակել Համեմատ**

եւ համեմատական մասին
Ձեռ առաջին հոդվածը:
- Հենց նույն՝ 1979 թվակա-
նին, «Գրերի աշխարհ» թեր-
թում: Վերագրեցի եր՝ «Համեմ-
տաների ձայնը»: Անդրադարձել
էի 1971 թ. Սերո Խանգաղյանի
կազմած «Ձայն համեմատական»
ժողովածուի առաջին գրքին եւ
Աղվերում բնակվող երկարամյա
մանկավարժ, գրող եւ բանահա-
վաք Անդրանիկ Ջեյրումյանի
1979 թ. կազմած երկրորդ գրքին:
Նույն թեմայով մեկ տարի անց
«Գարուն» ամսագրում գրախո-
սական տառագրեցի: Իսկ 1981 թ.
իմ հրատարակած «Հրեղեն ձի»
բանահյուսական ժողովածու-
նում ընդգրկեցի նաեւ Համեմ-
տանի բարբառով նյութերը: Հաջոր-
դ «Գարունում» 1982 թ. լույս
տեսած իմ «Համեմատները՝
ծանոթ եւ անծանոթ» ուղեգրու-
թյունն էր: Պատմում էի 1981թ.
Մուրդուկյայի դպրոցի հայկա-
կան բաժին իմ այցելության,
ընդհանրապես Կրասնոդարի
երկրամասի եւ Աբխազիայի
համեմատական գյուղերում իմ
երջապայության, հայկական
դպրոցների փակման մասին:
Հոդվածը մեծ արձագանք ունե-
ցավ: Ինձ ֆանիցս կանչեցին
Նախարարների խորհուրդ: Ի
վերջո որոշվեց, որ Հայաստանի
մանկավարժական բուհերում
տարեկան 32 արժանացումների
սեղ հասկացվի Կրասնոդարի
երկրամասի, Ռուսոսկի մարզի եւ
Աբխազիայի հայ երջանավար-
ժներին: Այսօր Աբխազիայի 24
հայկական դպրոցների ուսու-
ցիչներից շատերն այս նախա-
ձեռնության շնորհիվ Հայաստա-
նում ուսում ստացածներն են:

Հայաստանի կառավարության
դրական արձագանքին նույնպես
էր նաեւ այն, որ սփյուռքի շատ
թերթեր արձագանք էին հոդվածս
եւ մեկնաբանություններ գրել:
Այդ մասին ես հետո իմացա, երբ
ինձ հրավիրեցին «Գլավլիտ»
գրախոսության մեծական հիմ-
նարկ, եւ հարցրեցին, թե 1983 թ.
մարտին Բեյրութի «Չարթուն»
թերթում արձագանք հոդվածս
ո՞ր միջոցով եմ ուղարկել եւ ին-

չո՞ւ եմ հոդվածի վերեւում այս-
դպիսի վերաբերում ավելաց-
րել՝ «Ուղեգրական նոթեր «Ներ-
քին» սփյուռքին»: Ասում էին, որ
ներքին սփյուռք չի կարող լինել,
քանի որ խորհրդային Միություն-
ը ընդհանուր ղեկավարում է: Այն
ժամանակ «Չարթուն» գլխա-
վոր խմբագիրը Հակոբ Ավետի-
սյանն էր, հավանաբար ինքն էր
ավելացրել, եւ արդեն երեք տաս-
նամյակից ավելի երջանակում
է «ներքին սփյուռք» եզրույթը: (*)

**- Ըստ խոսքի, Դուք համեմ-
տաներին Հայաստանի կա-
ողող օղակն էիք, ինչպե՞ս էիք
կարողանում օգնել մրանց:**

- Համեմատի ուսանողները
ցանկացած խնդրով դիմում էին
ինձ, եւ էլ երեսուցամեկ տարեկան
երիտասարդ էի, եւ դժվարանում
էի բոլոր հարցերին լուծում տալ:
Մեկին գումար էր մոտե՛ք, մեկին՝
վարձով տուն, մեկին՝ օրհեք, մյու-
սը՝ մի քանի վիրահատվեք... Իմ ու-
սերին մի մեծ հոգս էր դրվել, ես

**-1992 թ. սեղծվեց «Համ-
ժեռ» հայերենակցական միու-
թյունը, որի փոխնախագահ
ընտրվեցիք Դուք:**

- Առ այսօր փոխնախագահն
եմ: Մինչ այդ մի ֆանի հոգով
«Լույս Համեմատ» անվամբ թերթ
էինք հրատարակում, որի 2000
տպագրական ուղարկում էինք
Սոչիի «Սեւան» միությանը՝
անվճար բաժանելու: Երբ 1992
թ. օգոստոսին սկսվեց վրաց-ար-
խազական դաժնամարտը, Հա-
յաստանում աղաւաքները
չուրջ 150-200 արխազահայեր:
Ես Կրոնի գործերի ղեկավարի
փոխնախագահն էի, արդեն ո-
րոշ հնարավորություններ ունեի,
դիմում էի մեր եկեղեցիներին,
կրոնական, բարեգործական
կազմակերպություններին: Ավե-
լի քան 100 մարդ իրենց եւ ընտ-
նիկների համար օգնություն ստա-
ցավ՝ սննդամթերք, հագուստ:
Մարդիկ հացի ֆաբրիկա չուներին,
շատ դժվար էր կյանքը: Այդ ծան

ցիմ Նախարարների խորհուրդ,
բայց ցավով, բանավոր մեծում
ստացանք: Ինձ ցայսօր անհայտ
է դասաւոր, մանավանդ, որ
այն ժամանակ նյութական խն-
դիր չուներ ղեկավարները, գրչի
շարժումով կարող էր գյուղեր սե-
ղափոխել:

1987-ին կրկին Երեւանի Կենտ-
րոնական Ասիայում: 1944-ին Ա-
ջարիայից ստորկառ այդ կրո-
նափոխ համեմատներից հավա-
քած բանահյուսությունը տպագ-
րեցի երկու տարի անց՝ «Ձայն
համեմատական» երրորդ գրքում:
Երգերը հրատարակել էի մոտանե-
րով, երեւի նաեւ դա նույնպէս, որ
որոշ երաժշտախմբեր ու անհատ-
ներ սկսեցին երգել: Ամենահայտ-
նին «Նորհարս» երգն է, որը
ստանդարտական համեմատի երգ-
չուկի Ալեքանուր Քոչիվարը 2008-
ին մեր քանը լսեց, շատ հավա-
նեց եւ երաժշտական զեղեցիկ
ձեւավորմամբ երգում է աշխարհ-
ի բեմերում: Վերջերս Յուրբուրն

Հիսուն տարի անց...

**Կրկին համեմատական մասին
Չրույց համաշխարհային Մերզեյ Վարդանյանի հետ**

էլ, ստիպված, օգնության համար
դիմում էի Երեսուցամեկ տարեկան
համեմատականներին՝ ՆԳ դահես-
տի մայր Միխայիլ Միմայա-
նին, Կույրերի միավորման նա-
խագահ Արեւ Հակոբյանին,
լրագրող Կարլ Յալանուզյանին,
դերասան Մայիս Լարաբոյա-
նին, զինվորական Գեղամ Սնա-
ռոյանին, սրաբան Ալեքսան-
Կալայջյանին, մասեմազե Սա-
թեմիկ Գեղամյանին, զինվորական
մայր Անդրանիկ Մաթուլյանին,
իրավաբան Անդրանիկ Զեչի-
ժյանին եւ ուրիշներին:

որտեղ դիմեցի Սիլվա Կարու-
սիկյանին, որ միտք հետաքրքրվում
էր համեմատականներով եւ նա
20.000 ռուբլի սվեց: Աբխազա-
կայ փախսականներին օգնե-
լու մասին ես երկու անգամ՝
1992 թ. նոյեմբերին եւ 1993 թ.
մարտին, դասնել եմ «Ազգի»
ընթերցողներին:

**-1984 թ. Դուք Ղազախստա-
նում, Ղրղզստանում ու Ռու-
սաստանում հայտնաբերել եք
խլամացած համեմատական-
ների բնակավայրեր, խնդրում եմ
դասնել այդ մասին:**

- Երբ 1984 թ. ես մրանց մոտ
գնացի, իհարկե, դա մրանց հա-
մար խաղաղ լքի կամ ձահձի
մեջ ֆար գտնելու ղեկ մի բան էր,
բոլորը զանազան էին, ամենու-
րեք հետաքրքրություն էր: Ես ինձ
հետ Հայաստանի մասին ռուսե-
րեն գրեք, հայերեն ձայնադ-
նակներ, զեղեցիկ բացիկներ էի
տարել: Նրանցից շատերը ցան-
կացան Հայաստան գալ, որով-
հետեւ ամբողջ էին դազախների,
ուզբեկների, դրզների հետ, բայց
տարբեր էին ամեն ինչով՝ լեզ-
վով, բարբերով, արձագանքով եւ
այլն: Նրանց մոտ մեծ շարժում
սկսվեց: Այդ նույն տարվա դեկ-
տեմբերին Ղազախստանից եր-
կու հոգի եկան, որդեսպի Երջեն
Հայաստանում ու սեղափոխվեց
այստեղ: Իրենց հետ բերել էին 47
ընտանիքի դիմում՝ Հայաստան
սեղափոխվելու խնդրանքով:
Սերո Խանգաղյանի հետ դիմե-

տես, որ վրացական «Սամի-
դա» (թարգմ.՝ երեք տարի) ան-
սամբը ես բարբառով շատ լավ
երգում է այդ երգը: Բայց, ցավով,
չնշեցի սաստիկ կամ գրառողի
մասին որեւէ բան: Եթե մեր հայե-
րը չեն նույն, վրացիներից ի՞նչ
մեղանամ:

**- Դուք նաեւ Թուրքիայում եք
կրոնափոխ համեմատների
գյուղեր հայտնաբերել, որտե՞ղ
են գտնվում, որքա՞ն է մրանց
թիվը:**

-Եթե «հայտնաբերել» բառը
ճիշտ էր Կենտրոնական Ասիայի
դեմքում, աղա Թուրքիայի իս-
լամացած համեմատականների
գյուղերի մի մասն ինձանից ա-
ռաջ արդեն որոշ չափով հայտ-
նաբերված էր: Ինձ հաջողվել է
սեղում ուսումնասիրություններ
կատարել ու Արդվինի մահան-
գի հոփայի (թուրքերեն՝ Հոփա)
եւ Բորչալայի գավառների հա-
յախոս համեմատների գյուղե-
րի ամբողջական ցուցակ կազ-
մել: Ըստ այդմ՝ հոփայի գա-
վառում կա համեմատների 23
գյուղ ու գյուղակ, Բորչալայի
գավառում՝ երեք: 2016 թ.
սվյալներով հոփայի գավառի
ու հոփա ֆաղափի 35 հազար
բնակիչների կեսից ավելին
համեմատի էր, մյուսները՝ լա-
զեր, թուրքեր եւ այլն, իսկ Բորչ-
ալայի գավառի եւ ֆաղափի 22
հազար բնակիչներից համեմ-
տի էր շուրջ 2.500-ը: Ամբողջ
Արդվինի մահանգի բնակչու-
թյունը 170 հազար էր:

Համեմատների գյուղեր կան
նաեւ Թուրքիայի Սաֆալայի եւ
Դյուզդեի մահանգներում, բայց
ցավով, այնտեղ ես հայախոսու-
թյունը մեծապես նահանջել է:
Ըստ իս, այդ երկու մահանգում
կա հայախոս եւ թուրքախոս
համեմատների 12 գյուղ: Թուր-
քախոս համեմատների բազմա-
թիվ գյուղեր կան, բնականա-
բար, Ռիզեի մահանգում, նաեւ
չուրջ երկու տասնյակ գյուղ՝ Երզ-
րումի մահանգում, բոլորը ու-
ժանգնալ ավերիչ սահմանագ-
ծին հասած, երբ հայերեն շատ
փչ բառեր ու դարձ-
վածքներ են հիշում: ➡

Վերջերս երեւանում կայացավ Հայաստանի միջազգային բժշկական հերթական համագումարը, որը, ինչպես եւ Սփյուռքում կազմակերպող Հայ միջազգային բժշկական համագումարը, անցկացվում է չորս ամիսին մեկ: Համագումարի արդյունքների, նվաճումների, հեռանկարների շուրջ զրուցեցինք դրա նախագահ, «Իզմիրյան» բժշկական կենտրոնի գլխավոր սնօրեն, բժշկական գիտությունների դոկտոր, որոֆեսոր ԱՐՄԵՆ ՉԱՐՉՅԱՆԻ հետ:

**- Ընդհանուր առմամբ ինչպե՞ս կզնա-
հասե՞ք համագումարի անցկացումը:**
- Չափազանցություն չէր լինի ասելը, որ այս համագումարը հիմնականում անմասնաճիւղ էր՝ թե՛ մասնակիցների թվի, թե՛ հրավիրյալ դասախոսների մակարդակի եւ թե՛ սաստիկ-սային սիմպոզիումների ու սեկցիոն միստերի բազմազանության առումով:

ցեց ավելի քան 2400 հոգի, ընդ որում հի-
ստեցնեմ, որ մինչեւ համագումարի դաժնո-
նական բացումը մենք սիմպոզիումներ ենք
անցկացրել Գյումրիում, Արցախում, Տավու-
սում:

Իսկ 27 սեկցիոն միստերում արվել է ո՛չ
սաս, ո՛չ փչ՝ 186 զեկուցում: Ընդ որում
ֆննարկումները կրում էին ոչ ձեւական
բնույթ, այլ երբեմն անցնում էին սաս բուռն
մթնոլորտում...

**- Որո՞նք էին համագումարի հիմնական
նպատակները:**

- ա) Ծանոթություն գիտության եւ սեխնի-
կայի վերջին նվաճումների հետ;
 - բ) Այդ նվաճումների որակի կիրառումը
Հայաստանի առողջապահության մեջ;
 - գ) Կադերի եւ ծրագրերի ստեղծում սարքեր
մասնագետների միջեւ:
- Եվ կարող եմ ասել, որ մենք լիովին հա-
սանք այդ նպատակներին:
- Ո՞ր է ֆինանսավորել համագումարը:**
- Ծախսերի մեկ ֆառորդը ծածկվեց

Պրոֆեսոր Արմեն Չարչյան. «Այս համագումարը հիմնականում անմասնաճիւղ էր բոլոր առումներով...»

Համաժառանգային հեղինակություն վայե-
լող սասնչորս դասախոս ունեխնք, ինչպիսիք
են, օրինակ, Զեմբրիջի համալսարանի կեն-
սաստեխնոլոգիաների ծրագրերի ղեկավար
Նուբար Աֆեյանը, «Առաջնորդությունը
բժշկագիտության մեջ» (Medical Care Lead-
ership) բնագավառում MBA ծրագրի ղեկա-
վար՝ Ջոն Չիլինգարյանը Բոստոնից, ՀՀ ա-
ռողջապահության նախկին նախարար,
ներկայումս՝ Առողջապահության համաժ-
խարհային կազմակերպությունում ղեկա-
վար դաժնոն գրադեցնող Բ.Գ.Գ., որոֆեսոր
Հայկ Նիկողոսյանը, որը հրաժարի դասա-
խոսություն կարդաց «Համաժառանգային ա-
ռողջապահություն» թեմայով, սրանաղան-
սոլոգիայի բնագավառում մեծություն Նի-
զան Մամուղը (Մեծ Բրիտանիա), Ռուսաս-
տանի բժշկական գիտությունների ակադե-
միայի ակադեմիկոսներ Բագրատ Ալեխյանը,
Արամայիս Զամալովը, Գեորգի Հարու-
թյունովը, Աոոս Եսայանը, Արեգ Թոթոյա-
նը, նեխրոլոգ Մարիա Թանաջյանը, ինուն-
լոգ Խաչիկ Սայրադյանը (Մոսկվա-Ֆրանկ-
ֆուրս-Լու Անջելեա) եւ ուրիներ:

զրանցման վճարների հաժվին:
Հայաստանի առաջասար հեռուստաոր-
դակցական օմբրասոր ՎիվաՍել-ՄՏՍՍ-ը
համագումարի հիմնադրման օրվանից հան-
դիսանում է դրա գլխավոր գործընկերը: Մենք
դիմեցինք «Ծառուկյան» բարեգործական
հիմնադրամին, որը սիրահոծար կերպով
վճարեց 100 մասնակցի գրանցման վճարը:
Զանգեզուրի ողնձանոլիթեմային կոմբի-
նասը՝ ոլաշինե բարեար որդես, եւ «Իզմիր-
յան» հիմնադրամը (Շվեյցարիա-Հայաս-
տան) ոլաշինե բարեար:

Որոժակի գումար էլ սրամադրել էին դեղա-
գործական ընկերությունները:

- Իսկ ինչ վերաբերում է Ձեր ելույթին...

- Իմ ելույթում ընդգծեցի, որ մենք՝ բժիշկ-
ներս, աժխարհի ամենաաղոլիսիկ մասնա-
գիտության սեր մարդիկ ենք, մենք ինքներս
կարող ենք մեզ վրա վերցնել Հայաստան-
Սփյուռք-Արցախ կադերի ամրադնդման
գործը, մանավանդ որ «թավեյա հեղափո-
խության» արդյունում դա զգալիորեն դյու-
րացել է, մասնավորապես՝ գրեթե անհեսա-
ցել է ինչ-ինչ բյուրոկրատական արգելքներ:
Պիսի կարեւորեմ նաեւ մեր համագումար-
ում ՀՀ վարչադես Նիկոլ Փաժինյանի ե-
լույթը, ՀՀ նախագահ Արմեն Սարգսյանի եւ
Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ-ի
ուղերձները, եւ, իհարկե, այն փաստը, որ
մեզ՝ համագումարի մասնակիցներս Մայր
Վթոր Սք. Էջմիածնում ընդունեց Վեհափա-
ռը, իսկ նախագահական մասավայրում՝ ՀՀ
նախագահը:

**-...Ներեցե՞ք, որոֆեսոր, ի՞նչը առավել
հիշվեց վարչադեսի ելույթից...**

- Հանրադեսության վարչադեսը նժեց, որ
մեր համագումարը Հայրենիք-Սփյուռք կա-
դերի լավագույն օրինակներից է, հավելե-
լով, որ եթե բժիշկները կարող են միավոր-
վել, աղա ինչո՞ւ չեն կարող դա անել մյուս
մասնագիտությունների սեր մարդիկ... Եվ
սրա հետ չհամաձայնվել չի կարելի:

Զրուցեց ԳՈՒՐԲԵՆ ԽԱՄԿՅԱՆԷ

Ինչու Պուտինը «ներում շնորհեց» վրացիներին

**ՈՒՐԵՆ
ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ**

Մոսկվա

«Ասում եմ, որ ֆաղափականությունը
երկրորդ հնագույն մասնագիտու-
թյունն է: Սակայն ես հանգել եմ այն
եզրակացությանը, որ նա սաս ավելի
մեծ ընդհանրություններ ունի առա-
ջինի հետ»: ԱՄՆ-ի 40-րդ նախագահ
Ռոնալդ Ռեյգանի այս հայտնի աֆո-
րիզը կամա թե ակամա վերհիժում
ես ռուս-վրացական հակամարտու-
թյան սրման ներկա փուլի կադակ-
ցությանը: Վրացիները, բնականա-
բար, չեն մոռանում եւ չեն կարող մո-
ռանալ իրենց երկրի սարածի փան
սոկոսի կորուստը: Ռուսներն էլ սկսում
են հոգնել այն դարազայից, թե ինչու
վրացիները չեն ուզում հակամալ, որ
իրենց հակառուսական ֆաղափակա-
նությունը միայն ու միայն չարիք է բե-
րում իրենց երկրին ու ժողովրդին, եւ
այլ կերպ չէր էլ կարող լինել: Որ Վրաս-
տանը, որդես նախկին խորհրդային
հանրադեսություն, շարունակում է
մնալ ռուսական կայսրության շահե-
րի ու անվանգության օրջանակում:
Լրասվասարածում բազմաթիվ են
դասնական էսկուրսներն այն մա-
սին, որ Վրաստանը վաղուց դուրս
թռած կլինեք աժխարհի ֆաղափակա-
նարեզից, եթե ժամանակին չմնեք
ռուսական կայսրության կազմի մեջ:

Սակայն այս օրերին ֆննարկվող ա-
մենակզոսիկ հարցը թերես այն է,
թե ինչու ռուսաց կայսր Պուտինը,
շասերի համար անաղասելիորեն,
թերթերից մեկի արսահայտությամբ,
«բարեհոգի գսնվեց ու ներում շնոր-
հեց դասաղարսյալին»: Պեսդուման
արդեն դասրասվում էր արգելել վրա-
ցական գինիների ու հանգային
ջրերի ներմուծումը, դրամափոխմ-
ցումները, ինչը շոժակիկ հարված
կհասցներ Վրաստանի սնեստությանը:
Հեռուստահաղորդավար **Գաբու-
նիան** «անթերի» ռուսերենով «մեր ֆր-
ֆեց», իսկ նա, որ երբեք կուլ չի սալիս
վիրավորանքը, համարժեք դասաս-
խան չսվեց: Այդ ֆաղափակա ռչնչու-
թյան ելույթը դիսվեց որդես հուսա-
հասության ու անգորության ճիչ:

Ազնվությունը խոսեց աժխարհի ու-
ժողովուրդի մեսություններից մեկի դե-
կավարի մեջ: Ոչ, իհարկե: Հենց այս-
տեղ էլ դես է հիժել Ռեյգանի խոսքերը:
Բարոյականությունն այստեղ վերջին
սեղն է գրավում: Պուտինի անձնական
շահը մեսության շահերն են: Առկա է
ֆաղափակա սառը հաժվարը: Նժեմ
ռուսական մամուլում բերված բազ-
մաթիվ վարկածներից սոսկ մեկը: Եթե
Պուտինը ավելի սրեք հակամարտու-
թյունը, աղա Վրաստանում խիստ

կվասթարանար սնեստական իրավի-
ճակը եւ շանս կսար իժխանության
վերադառնալու Սասակաժիլու «հան-
ցախմբերին»: Իսկ սրանք իրենց հա-
կառուսական թույնով հնարավոր է
Ռուսաստանին հարկադրեին ձեռնար-
կել նոր մի ռազմարժավ՝ Վրաստանի
համար նոր սարածների հավանական
կորուստը:

Սակայն ինչ կհեսեք դրան. այս
սարքերակը կուժեղացներ... Զլինսոն-
ներին՝ դեմոկրատներին, թուլացնելով
Թրանսիին: Իսկ սա ձեռնու չէ Ռու-
սաստանին, ֆանգի, ռուսների կարծի-
քով, ոչինչ չի թուլացնում ԱՄՆ-ին այն-
ֆան, որֆան երկու առաջասար ֆաղափա-
կան ուժերի զգվոսոցը: Հեսեսաբար
դես է խախտել այդ «հավասարակե-
ռությունը»: Ահա եւ, Պուտինը որոժում
է ընդունում ոչ թե հոգուս Վրաստանի,
«Գաբունիային դասաղարսոլը» վրա-
ցիների, այլ ընդամենը ելնում է իր երկ-
րի իրական շահերից: Ինչպես սսում
են, որ ինչ անձնական՝ բացառաղես
մեծ ֆաղափակաություն:

Եվ առհասարակ բազում մեկնաբա-
նությունների մեջ այնուամենայնիվ ա-
մեն ինչ հանգում է հենց այդ մեծ ֆա-
ղափակաությանը, սվյալ դեղում մեծ
եւ փոքր մեսությունների հարաբերու-
թյուններին: Ռուսները վրացիներին
անեսթեսեթ հասկացնում են, որ դուք
փոքր մեսություն եք եւ մեզ համար խն-
դիր չեք ոչ ռազմական, ոչ ֆաղափա-
կան, ոչ էլ սնեստական առումով: Ցի-
նիլ է: Անոուս: Սակայն անողոք իր-
դություն է: Ռեյգանահիժասակ նույն
ֆաղափակա անբարոյականությունը,
որ, ավաղ, նորնալ երեսույթ է մեծ մե-
սությունների համար: Եվ սաս հաժախ
ռուսական լրասվամիջոցները խորհ-
դանաժանակացնում են կռիլովան
հայտնի առակի փոլի ու շնիկի մասին:
Ներկայացնենք լրագրային մի մեջքե-
րում առանց մեկնաբանության. «Ներ-
կա խմորումներում ջրի ղես արսացու-
վում են ռուսական եւ վրացական մե-
սությունների իրական մասաբները:
Շնիկը չի կարող խմոր դառնալ փոլի
համար, փոլը կողմնորոշվում է միայն
դեղի մյուս փոլերը: Դժվարությունների
առջեւ կանգնում է ոչ թե փոլը, այլ
շնիկը՝ ինչպես անել, որ կծելով փոլին,
չընկնես նրա ոսքի սակ եւ չջարդես ա-
սամները: Պես էլ նեղսրեկ փոլից,
դարաղաղես դես է ինանա ֆո սերը
ջունգլիների աժխարհում ու ֆեզ դա-
հես համադասասխանաբար: Այնժամ
շանս կստեղծվի գոյասեսելու մինչեւ
ժերություն: Սա էր Պուտինի գլխավոր
դասը վրացիներին»:

**Հ.Գ. Դրվասանիի է արժանի Նիկոլ
Փաժինյանի ֆաղափակա ողջամեսու-
թյունը. նա իրեն թույլ չի սալիս ոչ մի
հակառուսական արսահայտություն:**

Ուսումնասիրվում է հայ սփյուռքը

Լիսաբոնում Գալուս Գյուլբեմ-
կյան հիմնարկության հայկական հա-
մայնների բաժինը, համագործակցե-
լով Լոնդոնի Հայկական ինստիտուտի
հետ, հայտարարել է, որ դուկ. **Հրաչ Զի-
լինգիրյանը** նժանակվել է նորաս-
տեղ՝ «Հայ Սփյուռքի ուսումնասիրու-
թյան» (ՀՍՈՒ) ծրագրի սնօրեն: Ծրա-
գիրը Գյուլբեմկյան հիմնարկության
հովանավորությամբ իրականացնելու
է լոնդոնյան ինստիտուտը:

դեկավարում էր դուկ. **Սյուզան Փա-
թին:** Նրա առաջնորդությամբ փոր-
ձագեսնելու սփյուռքի 4 ֆաղափերում
ուսումնասիրություններ են անցկաց-
րել ավելի ֆան հազար հայերի օրջա-
նում: Նոր դեկավարության ներքո մի
շարք այլ ֆաղափներ են ընդգրկվելու:

«Ռուսիս ենք, որ դուկ. Զիլինգիրյա-
նը համաձայնել է դեկավարելու այս
կարեւոր ծրագիրը: Մենք նրա հետ հա-
մագործակցել ենք այլ ծրագրեր իրա-
կանացնելու օրջանակներում (ինչ-
դես օրինակ Օֆսորդում «Արեմսա-
հայերենը 21-րդ դարում» ծրագիրը եւ
Լիսաբոնում «Հայերը 2115 թվին»
սեմինարը) եւ հույս ունենք լոնդոնյան
ինստիտուտի աժխասակիցների հետ
շարունակելու մեր արդյունավես հա-
մագործակցությունը», նժել է այս
առթիվ Գյուլբեմկյան հիմնարկու-
թյան հայկական համայնների բաժ-
նի սնօրեն դուկ. **Ռազմիկ Փանո-
սյանը:**

Ն.Ս.

ՎԿԻԿ ԻՍԱԶԱԿՅԱՆ

Սկզբը՝ թիվ 26, 27 համարներում

«Ընթրիքից հետո»

Յեռնիկի շնորհակալությունը էր կոմպոզիտորների եղբայր Միքայելի և Ռազարոս Սարգսյանի մասնաձև «Ընթրիքից հետո»-ն: Ուրեմն, հերթական հոնորարը ստանալուց հետո Առնո Բաբաջանյանը հրավիրում է վերոհիշյալ կոմպոզիտորներին և Յեռնիկին Մոսկվայի «Մեթոդոլ» հյուրանոցում ընթրիքի: Սալիկը մեկ արտաքին անձ էր մահացել, և ժողովուրդը սկսել էր առանց վախի հաճախել «Ինտերիուս» նշանակով ռեստորանները՝ «Նազիկ-նալ», «Մեթոդոլ», «Սալիկ», ուր դեռ մի արտաքին անձնակազմը համադասարանական հրավերի մեջ մասնակցության հերթերը գործել էլ չէին գնա, բոլորին հայտնի էր, թե ում օբյեկտն է «Ինտերիուս»-ը:

Դե օրեր փոխվում էին, սկսվում է մի թարմացում, հույսերով լի շրջան, որ հայտնի դարձավ «Օտբել» («Ձմեռ») անվան սալ: Արդեն սկսել էին Առնոյի երգերի կատարումները մոսկովյան ռեստորաններում:

Ուրեմն մեծ շղատները մի լավ ֆեթ են առնում «Մեթոդոլում», մի լավ էլ, ինչպես հարկն է, խմում են: Վերջում Յեռնիկը մի ֆանի բաժին ֆյաբաբ է դասվիրում և խնդրում առանձին փաթեթել՝ հեջը սանելու համար:

Երբ ռեստորանից դուրս են գալիս, Յեռնիկը ֆայլերն ուղղում է դեղի Կարմիր հրադարակ:

-Անցնենք հրադարակով, մեծ տուրք սանք Մավզոլեյին, մանավանդ, որ Իլիչն այսօր մեծակ չէ այնտեղ:

Այստեղ ընկերները մասն հրադարակ են գնում և Լենինի դամբարանի ուղղությամբ: Կես գիշեր է: Եվ հանկարծ հրադարակի մեջտեղում Յեռնիկը բռնում է փորը:

-Վախ, փոր, տղերք ջան, ի՞նչ անեն, էլ չեն դիմանում:

Եվ այդ խոսքերի վրա սկսում է արագ-արագ ֆանդել շալվարի կոճակները և թողնում ու ոտների սակ ճարակներն սեղանի վրա ռեստորանից վերցրածը:

-Այ Յեռնիկ, գովեցի՞ր, ի՞նչ է, - սագնադում են ընկերները, - էլ տեղ չգտա՞ր, հիմա մեզ կբռնեն:

Եվ ոչ հեշտով գտնվող միլիցիոները, շեստելով կասարվորը, սկսում է անընդմեջ սուլել ու վազում դեղի Յեռնիկը: Ընկերների մոտ խուճաղակ ավելի է ուժեղանում:

Յեռնիկը, շեստելով, որ միլիցիոները արագ մոտեցան, սկսում է իր սակը փռած ֆյաբաբները արագ-արագ խոթել բերանը և կոպ սալ:

-Տղերք ջան, մոտեցե՛ք, ասի համով է: Միլիցիոները ջնջված կանգ է առնում. -Ընկեր, այդ ի՞նչ եք անում, կանգնեցե՛ք, բարձրացե՛ք ձեր շալվարը:

Բայց ի՞նչ շալվար, ի՞նչ կանգնել, ի՞նչ սուլոց, ֆյաբաբները մեկը մյուսի հետեից անհետանում են:

-Ընկեր ջան, եկե՛ք ձեզ էլ հյուրասիրեն, - ու մի երկարով ֆյաբաբ Յեռնիկը դարձնում է դեղի միլիցիոները:

Վերջինս արագած ֆարսնում է սեղան. - Ի՞նչ եք անում:

Եղ թախի՞ն Յեռնիկը վերջին ֆյաբաբն է կոպ սալիս և ֆյաբաբների հետ գործն ավարտած, շալվարը վեր է փռում: Դրությունը փրկում է ոչ թախաս հոսանքի սեղանը:

-Ընկեր միլիցիոներ, մեծ կարգը խախտող ցավով մեծ սարտինակի հիվանդություն ունի, եթե բռնե՛ք՝ ոչինչ չի կարող անել, այսինքն մի ֆիչ փսիս է:

-Մի ֆիչ, ո՞չ, կասարյալ, այս էլ չէի՞մ տեսել: Տարե՛ք, տարե՛ք այստեղից այս գո՛ծին:

Յեռնիկը ձայն չի հանում, սուսուփուս ֆայլերն ուղղում է դուրս Կարմիր հրադարակից, դեղի «Օլտոնոյի դյադ» մեթոդի կանգառը:

-Այ թե մի արտաքին լինե՛ք, սեռ ինչպես էին կաշիս ֆեթելու մեծ ընթրիքի համար, բայց այսօր մեծ տուրքը ձեռք է...

«Կադ «зайчик»-ը»

«Մոսֆիլմում» աշխատում էր մի աստիճան ու կիս մարդ՝ գանձադաս, մի ուրիշ կադ էր և ֆայլում էր մի քան գավազանը ձեռքին, ասելով՝ ֆրոն, ֆրոն, թեև իրական ֆրոնի դեմքը երբեք չէր էլ տեսել, բայց ուներ հաճախակի գրկոյ: Յեռնիկը շղաներին ասում է՝ տեսե՛ք մի օր ինչ լավ են սարելու այս կազմիչի գլխին: Եվ մի օր, ինքն էլ մի գավազան վերցնե-

լով, հասնել, մի երկու կանգառ «Մոսֆիլմի» կայանից վեր է բարձրանում և կարողանում, գավազանը ձեռքին, դժվարությամբ բարձրանում ավտոբուս: Ուղեւորները, շեստելով փայտը ձեռքին կադ մարդուն, նրան սիրալիք տեղ են զիջում: Յեռնիկն էլ կիսիորեն ոտը գցելով, սկսում է գավազանը ձեռքին հանալ: Մարդիկ, նկատելով մեծ թախիվածքը, սկսում են ցատկահար շալվարները՝ «թոփալիս նայե՛ք, ի՞նչ արա տեսնո՞ւք, արհեստիս իսկական, արհեստ...»: Այստեղ Յեռնիկը մտնում է խաղի մեջ. - Արհիս եք ասում, այ հիմա «Մոսֆիլմի» կանգառում ավտոբուս կբարձրանա մի իսկական արհեստ՝ վասակավորը, ես ի՞նչ եմ նրա կողքին, գավազանը ձեռքին կմտնի, դեռ հաճախ դամի գրկոյ էլ ցույց կտա և այդպես ձի, դեռ ուրիշ տեղն էլ մտած կգնա մինչեւ վերջին կանգառը:

Եվ հենց այս խոսքերի վրա, ավտոբուսը կանգնեց, ամեն ինչ ըստ ժամանակացույցի էր, ուղեւորները հետաքրքրությամբ նայում էին դռներին: Կուզմիչը իրեն երկար ստատեցնել չի սալիս, բարձրանում է առաջին մուտքից՝ հենվելով գավազանի վրա, ծոցագրկոյից հանում կեղծ գրկոյը ու բարձր արտաբերում՝ «Ինվալիդ, երկրորդ կարգի, դե նեղ արե՛ք, տեղ արե՛ք» ու ֆիթը սկսած մոտենում մարդկանցով լի առաջին աստիճաններին: Այդ էր որ կար. մի խժժոց է բարձրանում ավտոբուսում՝ այս դու արհեստ, այս դու «Մոսֆիլմի»

մեր գանձառունը կոսյունի գրկոյնը լցրած, հենց K-9 հեռազգրասան սանդուղների սակից որոշում է ուղիղ անցնել Գոբլու փողոցի դեղի հակառակ կողմը, արագ-արագ ասելով.

- Ես ՄոսԿՍ եմ ցատկում - «Я спешу в МХАТ», - բնական է, սասնյակ մեքենաների միջով, կարմիր լույսի սակ: Նկատելով այս վայրագ արարքը, առաջին իսկ կարգ թախիվածքը միլիցիոները հոտը սալով սուլոցին, վազում է դեղի Յեռնիկը.

-Гражданин! вы злостный нарушитель! Ваш паспорт. (Քաղաքացի, դու վնասարար կարգազանց եմ, ձեր անձնագիրը):

Յեռնիկը լուռ հանում է անձնագիրը, ուր նշված է մոսկովյան գրանցումը:

-Թեև դու գրանցված եմ Մոսկվայում, բայց երեւում է, որ դու մոսկովի չե՛ք: Տուգանում եմ ձեզ մեկ ռուբլու չափով: Բարի եղե՛ք, ֆաղափացի:

Յեռնիկը, շեստելով, որ իր հերթական գոհը հասունանում է, կարճ շալվար է սալիս.

-Իսկ եթե կոտեկներով:

-Վճարե՛ք կոտեկներով:

Յեռնիկը, օլիմպիական հանգստությամբ, ձեռքը սանելով գրկոյնը, մեկական կոտեկ հանելով, սկսում է հաշվել՝ 1 2 3.....10.....50.....60.....67 ու մեկ էլ թռնում 69: Միլիցիոները, որ ուշադիր լսում էր, այստեղ վրա է սալիս «ոչ 68, ճիշտ հաշվե՛ք»:

-Ո՛չ, ես ճիշտ եմ, չե՛ 69: Միլիցիոները կոտեկները հետ է սալիս

ՇԵՆՐԻԿ ՇՈՎԶԱՆՆԻՍՅԱՆ ԵՐԸ ԺՊԻՏՐ ԾԱԿԱՏԱԳԻՐ Է

մի» ասե՛րիս: Չէր հասցրել Կուզմիչը բերանը բացել, երբ բորոզ գոյնի անձրեանոց հագած մի կին՝ տուր թե կասա՝ ձեռքի թախիվածքը իջեցնում նրա գլխին, Կուզմիչի ակնոցները ֆիթը ընկնում են:

-Այս դու, ժողովրդի թեմամիներ, ոչինչ, ձեզ էլ դեռ կհասնեն:

Այդ էր որ կար, խժժոցը վերածվում է հայիոյանի՝ «այս դու հուդա. ընկեր վարորդ, կանգնեցե՛ք ավտոբուս, այստեղ վարո՞ւք արհեստ կա, լժեխնվալիդ. Он настоящий зайчик. Вон из вагона!»:

Եվ սագնադած վարորդը կանգնեցնում է մեքենան և միաժամանակ ջանքերով Կուզմիչին ավտոբուսից դուրս են հրում...

Դե, բնական է, Յեռնիկի գոյության մասին արդեն մոռացել էին:

«Կարգ խախտող՝ K-9-ից»

Յեռնիկը աս էր սիրում իր կասակները բեմադրել Գոբլու փողոցի վրա գտնվող K-9 կենտրոնական հեռազգրասան ֆոնտան կամ ուղղակի նրա նշանակով սանդուղների վրա: Սովորաբար նա այդտեղ ժամադրվում էր Առնո Բաբաջանյանի հետ (որն ասում էր հարեանությամբ գտնվող Կոմպոզիտորների սանդ), և մինչև Առնոն գալիս էր բեմադրության, մեկ կամ երկու արարարներ կասարած էր լինում: Օրինակ, գրագ էր գալիս վրացիների հետ՝ ուզում էր այն խոսքը սյոսյան՝ ծաղկավոր շոքով, ինձ մի լավ ամոսակ հասցնի. ահա ձեզ 10 ռուբլի, եթե չաղտակե՛ք՝ փողը ձեզ, իսկ եթե աղտակե՛ք՝ ինձ կտա 20 ռուբլի: Գրագն ընդունված է: Ու մեծ Յեռնիկը տոնական ֆայլերով մոտենում է շիկոնցը՝ ձեռքին էլ մի փունջ բանալիներ խաղաղանելով.

-Բարեւ ձեզ, մադամ, ահա՛ այն սան բանալիները, ուր լայն անկողին կա, արդյոք չե՞ք ցանկանում կոպկասու...

Ու Յեռնիկը իր խոսքը դեռ չավարտած՝ մի շոքովից արտաքին է ստանում: Ոչինչ, հանում հոսանքի արժեք մի ամոսակ էլ վասակել, չմոռանանք, որ նա վրացիներից ասեց մի կարմիր սասանոց: Իսկ դա արդեն մի ընթրիք էր ստացվում Առնոյի հետ:

Մեկ կոտեկանոցներ...

Շատ էր սիրում Յեռնիկը հասկալիս խաղալ իրավադաս մարմինների աշխատողների, հասկալիս փողոցային կարգը թախիվածքը միլիցիոներների մեքենայի հետ:

Օրինակ առաջին...

Նախադաս մի ֆանի օր Յեռնիկն իր մոտ հավաքում է մեկ կոտեկանոցներ, որոնք եթե հասնեին հարյուր քվի, կկազմեին ուղիղ մեկ ռուբլի: Ուրեմն այս կոտեկանոց-

Առնոն և Յեռնիկը «կալ մեջ» են արել Սարյանին...

Յեռնիկին և թախիվածքում՝ մորից հաշվել: Ու մեկայացումն սկսվում է, գալիս է ինչ-որ մի հաշվի և հետո էլ մի թիվ առաջ գցում ու մորից կրկնվում են տեսարանները, չորս կողմը մեքենաներ, սուլոցներ, ցլակներ, ավարած անցորդներ, Յեռնիկի վեջը է, և սա մանում է իր հաշիվը 81 82 83 84 86...

-Այ մարդ, այ ֆաղափացի, առ ֆո կոտեկները ու չֆիլր այստեղից, ուղիղ հարցու ուր է Պետրովկա-6-ը և այնտեղ տար ֆո 1 ռուբլի տուգանք մուծի, չֆիլր, էլ աչքիս չընկնես:

Յեռնիկը մեղավորի թես, բայց հաղթանակը գրդանում ֆայլում է դեղի K-9, ուր արդեն 20 կոտեկ Առնոն ստատում է իրեն:

«Ճոխադեմ մեթոդ»

Ինչպես թասնում էին Առնոն և Եղվարդ Միքայելը, Յեռնիկը աս էր սիրում իր կարճ սեռերը բեմադրանքները մեթոդի վազոններում: Այստեղ նա՝ բնասուր բեմադրիչը, լայն հնարավորություններ ուներ ջոկելու իր հերոսներին: Ամենամոլորի միջով սեռերը՝ գտնում էր թրոպիկոցիալ դեմոկր մի մտազբաղ շղամարդու, գրդանից հանում էր ինքն կոտեկանոցը, սալիս էր այդ ընկերոջը և աստ համոզիչ ձայնով ասում.

-Передайте, пожалуйста, на билетик. (Փոխանցե՛ք, խնդրե՛մ, տոնիս համար):

Ու ինքն անկաս չֆիլում իր գտնվելու տեղից: Իսկ 5 կոտեկանոցը սկսում էր ֆայլերը մեթոդի լաբիրինթոսում:

Ուներ այստեղ ես մի «դասկավոր» համար, ուշադիր նայում էր քաղաքային, նայում դեղիներին, վերջապես մի հարմար քաղաք գտնելով, գրդանից անկաս կերտով հանում էր մեկ ռուբլիանոց, կամացուցով գցում այն վազոնի հասկալիս, հետո ընդգծված աշխույժ աստիճանով բարձր գոչում.

-Քաղաքացիներ, ո՞վ է կորցրել այս մեկ ռուբլիանոցը:

Եվ փողը հասկալից բարձրացնում էր գլխից վերել ու այս անգամ ավելի բարձր ձայնում.

-Ընկերներ, ո՞վ է կորցրել այս ռուբլիանոցը:

Ու սկսվում էր բուն մեկայացումը...

Մարդիկ սկսում էին սուզվել գրդանները, ծոցագրդանները, հաշվել դրամադասակների դարունակությունը, կանայք բացում էին թախիվածքները, Յեռնիկն էլ թախիվածքի թես կրկնում էր ասածը:

Եվ որդես օրեմ մի կին էլ բղավում էր.

-Վայ մամա ջան, թախանում եմ...

Եթե հայտնվե՛ր միլիցիոները, նա տուսափույթ մոտենում էր Յեռնիկին.

-Ինչո՞ւմն է բանը, ընկեր:

-Ես այստեղ հասկալիս, ընկեր միլիցիոներ, գտա այս մեկ ռուբլիանոցը, որն անտես ընկած էր ուղիղ ոտներիս սակ և որդես օրինակով ֆաղափացի ուզում եմ այն հանձնել շիրջը:

Եվ եթե վազոնում չէր թասահում մի «аустрой» թասանյակ կամ մի փորձված առեւտրական շիկին, որը գործարար վայ, սա իմ ռուբլին է, փառք ֆեզ, որ գտար ու ցատկում դեղի Յեռնիկը, աղա միլիցիոները վերցնում էր Յեռնիկի մոտից այդ ռուբլիանոցը, ակսավորում էր այն և հանձնում Յեռնիկին մի ստացական, իսկ ֆաղափացիներին հանգստացնում:

-Ով որ գտնի, որ փողն իրենն է եղել, թող մեծի մեթոդի կայարանի հերթադասի սեղանը և սե կանգնի իր կորցրածին:

Ժամանակի հետ Յեռնիկի մոտ հավաքվեց մեծ ստացականների մի ողջ հավաքածու:

«Մարզադասերի գրավումը»

Յեռնիկը ֆուտբոլի մոլի երկրպագու էր, և ինչպես Մոսկվայում աղոթող հայերը, նա երկրպագու էր երկու «Մոսկովյաների», առաջինը՝ Երեւանյան ակումբի, որը հետագայում կոչվեց «Արարատ», երկրորդը՝ Մոսկովյան «Մոսկովյան», ուր խաղում էր մեծ հայրենակից Նիկիտա Սիմոնյանը: Յեռնիկը «Մոսկովյան» համարյա ոչ մի խաղը բաց չէր թողնում: Գնում էր մի մեղ ընկերական քաղաքային հետ,

բոլորն էլ ֆուտբոլի երկրպագու իր հայրենակիցները՝ արթն գործի տեղ տեղ: Տարին մի ֆանի անգամ Մոսկվայում տեղի էին ունենում միջազգային հանդիպումներ. 40-50 ակումբային հանդիպումներ, չորս կողմը մեքենաներ, սուլոցներ, ցլակներ, ավարած անցորդներ, Յեռնիկի վեջը է, և սա մանում է իր հաշիվը 81 82 83 84 86...

-Այ մարդ, այ ֆաղափացի, առ ֆո կոտեկները ու չֆիլր այստեղից, ուղիղ հարցու ուր է Պետրովկա-6-ը և այնտեղ տար ֆո 1 ռուբլի տուգանք մուծի, չֆիլր, էլ աչքիս չընկնես:

Յեռնիկը մեղավորի թես, բայց հաղթանակը գրդանում ֆայլում է դեղի K-9, ուր արդեն 20 կոտեկ Առնոն ստատում է իրեն:

Ու մեկայացումն սկսվում է, գալիս է ինչ-որ մի հաշվի և հետո էլ մի թիվ առաջ գցում ու մորից կրկնվում են տեսարանները, չորս կողմը մեքենաներ, սուլոցներ, ցլակներ, ավարած անցորդներ, Յեռնիկի վեջը է, և սա մանում է իր հաշիվը 81 82 83 84 86...

-Այ մարդ, այ ֆաղափացի, առ ֆո կոտեկները ու չֆիլր այստեղից, ուղիղ հարցու ուր է Պետրովկա-6-ը և այնտեղ տար ֆո 1 ռուբլի տուգանք մուծի, չֆիլր, էլ աչքիս չընկնես:

Յեռնիկը մեղավորի թես, բայց հաղթանակը գրդանում ֆայլում է դեղի K-9, ուր արդեն 20 կոտեկ Առնոն ստատում է իրեն:

«Մարզադասերի գրավումը»

Յեռնիկը ֆուտբոլի մոլի երկրպագու էր, և ինչպես Մոսկվայում աղոթող հայերը, նա երկրպագու էր երկու «Մոսկովյաների», առաջինը՝ Երեւանյան ակումբի, որը հետագայում կոչվեց «Արարատ», երկրորդը՝ Մոսկովյան «Մոսկովյան», ուր խաղում էր մեծ հայրենակից Նիկիտա Սիմոնյանը: Յեռնիկը «Մոսկովյան» համարյա ոչ մի խաղը բաց չէր թողնում: Գնում էր մի մեղ ընկերական քաղաքային հետ,

բոլորն էլ ֆուտբոլի երկրպագու իր հայրենակիցները՝ արթն գործի տեղ տեղ: Տարին մի ֆանի անգամ Մոսկվայում տեղի էին ունենում միջազգային հանդիպումներ. 40-50 ակումբային հանդիպումներ, չորս կողմը մեքենաներ, սուլոցներ, ցլակներ, ավարած անցորդներ, Յեռնիկի վեջը է, և սա մանում է իր հաշիվը 81 82 83 84 86...

-Այ մարդ, այ ֆաղափացի, առ ֆո կոտեկները ու չֆիլր այստեղից, ուղիղ հարցու ուր է Պետրովկա-6-ը և այնտեղ տար ֆո 1 ռուբլի տուգանք մուծի, չֆիլր, էլ աչքիս չընկնես:

Յեռնիկը մեղավորի թես, բայց հաղթանակը գրդանում ֆայլում է դեղի K-9, ուր արդեն 20 կոտեկ Առնոն ստատում է իրեն:

Ու մեկայացումն սկսվում է, գալիս է ինչ-որ մի հաշվի և հետո էլ մի թիվ առաջ գցում ու մորից կրկնվում են տեսարանները, չորս կողմը մեքենաներ, սուլոցներ, ցլակներ, ավարած անցորդներ, Յեռնիկի վեջը է, և սա մանում է իր հաշիվը 81 82 83 84 86...

Յեռնիկը մեղավորի թես, բայց հաղթանակը գրդանում ֆայլում է դեղի K-9, ուր արդեն 20 կոտեկ Առնոն ստատում

Անցյալ տարի Հայաստանում փոխվեց իշխանությունը, սակայն մեր երկիրը դեռևս ճանաչված չէր: Եվ այժմ, իրադարձությունների հետագա զարգացման մի քանի սցենարներ կան: Կան մենք կանգնե՞նք կայուն, բարգավաճ պետության մակարդակին, կան անկում կկատարենք դեպի անցյալ, դեպի հին խնդիրները, կան առհասարակ կթաղվենք անվերջանալի ներքին կոնֆլիկտներում:

Անցյալ տարվա իրադարձություններից հետո Հայաստանն ապրում է նոր իրականության մեջ: Շարքային քաղաքացիների մեջ կրկին հետաքրքրություն առաջացավ մեծ քաղաքականության հանդեպ: Հայերը կրկին գիտակցեցին, որ իրենք ազգ են, որը ինքն է կերտում իր ապագան: Մենք գիտենք, որ այս հեղափոխության մեջ կային ոչ միանշանակ բազմաթիվ հարցեր: Սակայն կարեւորը, ինքնին, մեր ժողովրդի ներքին մղումն է: Նրա ձգտումը, կամքը, ավելի լավ ապրելու ցանկությունը: Նրա ուժերը, որոնք արքնացել են երկարատեւ լեքարգիլ քնից, համատեղելն ու արդյունավորելը:

նությունն է: Պետական քաղաքականության գերակա ոլորտները պետք է ղեկավարեն ոչ թե քաղաքական նկատառումներով նշանակված անձինք, այլ մասնագետներ, որոնք որոշակի հեղինակություն ունեն իրենց ոլորտներում:

Երկրորդ, անհրաժեշտ է կայուն պայմաններ ստեղծել մեր բիզնեսի համար, եւ առաջին հերթին՝ միկրոձեռնարկությունների համար, որտեղ աշխատում է աշխատունակ տարիքի բնակչության մեծ մասը: Տեսչական մարմինների վարչական ճնշմանը, քաղաքականությամբ պայմանավորված խուզարկումներին եւ ստուգումներին պետք է փոխարինեն քափանցիկ կարգավորումը, օրենքի ուժով բնականոն գործող պետությունը եւ լայնածավալ հարկային համայնությունը:

Եվ երրորդ, մենք պետք է ավելի մեծ ուշադրություն դարձնենք մեր մարզերի զարգացմանը: Երբ մեր կուսակցության ակտիվը շրջում է երկրի փոքր քաղաքներով եւ գյուղական համայնքներով եւ սոցիալական նախաձեռնություններ է իրականացնում այնտեղի երեխաների եւ բազմազավակ մայրերի համար, մենք

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱՆ

Արփին եւ Գվարդավիվի

Ասված սկզբում ստեղծեց զամբարդուն, հետո մրա մոտ ավելի հետաքրքիր միջոցով: Երեւի ամենահետաքրքիրսկանը՝ բոլոր տեսակի ասվածային մեթոդ: Հենց այս հրաշագործության արդյունքում էլ մի լիալուսին երեկո, երբ խաղաղական Սեփիլայի միջոցով հոսող Գվարդավիվի գետի ափին 6-ամյա Սերխիոն, անթաք մաշկով Լուսինն որոտեց նկարիչ դառնալ, հայկական մի խոլ գյուղում ծնվեց Արփին: Նա հինգերորդն էր ֆուրերի մեջ: Ոչ ոք չէր ժողովում, որովհետեւ բոլորը սղասում էին Վաղարշակին: Վաղարշակը Արփիի հոր հայրն էր ու առավոտից գիտեր իր ղեկը ծանր բազմաթոռին նստում էր՝ սղասելով, թե երբ ղեկ է որդին որդի ունենա, որի անունը դժի Վաղարշակ ու ինքը հանգիստ մեռնի:

Արփիի համար ոչ ոք օրորոցային չէր երգում, մրա խոսո՜ր՝ հեփաթային աչքերն ամեն գիտեր հեփաթներից չէին փակվում: Նա չէր ճանաչում ոչ մի կաղոնյս փերի, ոչ մի երկարամազ արֆայադուստ եւ ոչ մի խիզախ արֆայագն: Նա փոքրիկ իշխանին էլ չէր ճանաչում, բայց նա գիտեր, որ այդ բոլորը կային:

Թշուղ ափսեներին սկսեց հավասալ, երբ 5 տարեկան էր ու առաջին անգամ տեսավ, թե ինչդեպ են ափսեները թռչում՝ մոր ձեռքերից՝ դեղի հայրը: Մայրն ամոսամբել էր: Արփին թափնվեց ղախարանի հետեւում ու ոչինչ չեստավ, միայն լսեց՝ կոսովող ափսեների ձայնը, հետո մոր գոռոցը, հետո հոր հայիոյանները, հարվածի ձայնը, աղա մոր լացի ձայնը եւ այլեւ ոչինչ: Արփին դուրս եկավ ղախարանի հետեւից ու տեսավ մորը՝ խոհանոցի հասակին դառնած: Կարմիրը շատ էր: Կարմիրն Արփիի սիրած գույնն էր: Նա գրկեց կարմրած մորը: Արփին չգիտեր, որ թռչող ափսեները տարիների հեռվից էին գալիս, երբ հայրն սկսեց խնել, երբ ծնվեց իր առաջին ֆուրը, հետո երկրորդը, երրորդը, չորրորդը եւ ինքը, երբ Վաղարշակ ղաղող մի սիգարետը հանգցնելով ու մյուսը կոցնելով նայեց որդուն՝ Արփիի հորն ու ասաց՝ «անբաւար»: Արփին ոչինչ չգիտեր նաեւ Սամբուլի կոնվենցիայի մասին, ոչ էլ կանանց նկատմամբ սեռական կամ այլ բռնությունների: Արփին միայն գիտեր, որ իր հայրիկն ու ղաղաղը չեն սիրում իրեն, ու իր մայրիկն ու ֆուրերը լացում են, երբ մայրն են իրեն, ինչը երեւի կրկին չսիրելուց է:

Արփին ավելի շուտ սիտված ամուսնացավ, քան Վաղարշակ ղաղող ճարահասյալ կմեռներ: Թաղմանը չգալու հարգելի ղաղաղ ուներ: Ամուսնու հետ տեղափոխվել էին Իստանբուլ, իսկ մնացած հեռավորությունից ոչ մի թոռ չի գալիս 94-ամյա ղաղաղի հուղարկավորությանը:

Արփին երեխա չունեցավ: Ամուսինն աղազա չունեւ, ինքն էլ հի-ժողովություն ուներ: Ամեն երեկո ֆայլում էր Գվարդավիվիի ափով: Գետը մրան հեփաթ էր ղաղանում՝ կյանքում առաջին անգամ ու չսկսված օրորոցային երգում: Բայց մի օր, երբ Լուսինն այնպես էր չվել, ասես երբեք էլ չէր եղել, գետափին զբոսնող կնոջ վրա հարձակվեցին... Սերխիոն, որը մի գիտեր ութերորդ շիւ անդալուզական գինուց հետո համաձայնեց բոլորի հետ, որ իրենից նկարիչ դուրս չի գա ու փոխարենը դարձավ շրջմոլիկ, ճանաչվեց մեղավոր բռնաբարության համար ու 6 տարի գիտերելու տեղ ստացավ՝ իրեն ճնշող հասարակությունից հեռու:

Այս ղաղաղությունը սիրո՞ մասին է, թե՞ բռնության: Ի դեպ, այս երկուն էլ բավականին նորաձեւ են մեր օրերում, ինչը մեր օրերի արտադր է: Երեւի սա սիրո բացակայության մասին է, ինչը հենց բռնությունն է եւ որը անթույլատրելի է՝ կաղ չունի գոհը կին է, թե՞ զղամարդ, Արեւուն է, թե՞ Անդալուզիայում, փողոցում է, թե՞ ֆեյսբուքում: Հեփաթ չղաղանելուց է, թե՞ ձեռնով հարվածելուց: Բռնությունը սերունդների ընտրություն է: Մյուս թեկնածուն սերն է:

ՆԱՅԱՍՏԱՆԸ

ԲԱՐԳԱՎԱՃՄԱՆ, ԹԵ՛ ՆՈՐ ՄԱՐՏԱՆՐԱՎԵՐՆԵՐԻ ԾԱՆԱԴԱՐՆԻՆ Է

Այսօր Հայաստանը կարող է բախվել մի շարք լուրջ մարտահրավերների:

Առաջին մարտահրավերը ներքին քաղաքական ապակայունացումն է: Մենք չենք կարող թույլ տալ, որ Հայաստանում նորից նշմարվող իշխանության համար պայքարը հանգեցնի քաղաքական ճգնաժամի: Մեզ պետք է ոչ թե էլիտար խմբերի բախում, այլ ուժեղ, բարգավաճ Հայաստան: Երկիրը կայուն զարգացման կարիք ունի, այլ ոչ թե՛ մեր ցնցումների: Այս առումով հարկ է հիշել խորհրդային երգից այն արտահայտությունը, որ «հեղափոխությունը սկիզբ ունի, բայց վերջ չունի»:

Մեր կուսակցությունը ո՛չ «սրանց», ո՛չ էլ «նրանց» կողմից է, այլ քաղաքականության մեջ կորստերով իր պետ «երրորդ ուժ»: Բայց մենք կկառուցենք մեր ռազմավարությունը ոչ թե հակառակորդների անտեղի քննադատության, ոչ թե թշնամանքի սերմանման վրա՝ այլ կառուցողական հիմքի վրա՝ մեր երկրի առաջադեմ զարգացմանը ուղղված ծրագրի հենքի վրա:

Երկրորդ մարտահրավերը վերաբերում է մեր ազգային էությունը. դա իշխող էլիտաների պոպուլիստական քաղաքականությունն է, որի շրջանակներում կարեւոր են ոչ այնքան իրական գործերը, որքան զեղեցիկ կարգախոսները:

Նոր կառավարությունը դեռևս կառուցողական ծրագիր չի առաջարկել: Ի՞նչ է արվելու ներդրումներ ներգրավելու եւ բիզնեսի զարգացման համար: Ինչպե՞ս կհաղթահարվի կոռուպցիան եւ սուր սոցիալական անհավասարությունը: Ի՞նչ բարեփոխումներ պետք է իրականացվեն բժշկության, գիտության եւ կրթության ոլորտներում: Ինչպիսի՞ վարքագիծ պետք է դրսևորվի Հայաստանը միջազգային ասպարեզում: Ինչպե՞ս կարելի է ամրապնդել մեր բանակը: Ինչպե՞ս է բարեփոխումներին ներգրավվելու հայկական սփյուռքը:

Եվ վերջապես՝ երրորդ մարտահրավերն է՝ հին ռեժիմի հիվանդությունների պահպանումը: Մենք չենք կարող թույլ տալ, որ իշխանությունում փոխվեն միայն դեմքերը, իսկ համակարգային խնդիրները (կոռուպցիան, կլանային համակարգերը, սոցիալական շերտավորումը) մնան չլուծված:

«Հանուն սոցիալական արդարության» կուսակցության հիմնական սկզբունքներն են հայրենասիրությունը, հայ ժողովրդի ավանդույթներին հավատարիմ մնալը, համատարած աղքատության հաղթահարումը եւ բոլորի համար հավասար հնարավորությունների ապահովումը: Մենք հետևելու ենք հենց այդ սկզբունքներին:

Հատկապես կցանկանայի նշել մի քանի ուղղություններ, որոնք մենք համարում ենք առանցքային: Նախ՝ դա կաղաղային քաղաքակա-

սարսափում ենք այդ համայնքներում ապրող հասարակ մարդկանց համար կյանքի հեռանկարների բացակայությունից: Շտապ անհրաժեշտ է մտածել տարածաշրջանային զարգացման ծրագրի շուրջ եւ սահմանել յուրաքանչյուր մարզում սոցիալ-տնտեսական զարգացման գերակա կետերը:

Արտաքին քաղաքականության բնագավառում «Հանուն սոցիալական արդարության» կուսակցությունը հանդիսանում է ինքնիշխան, սեփական ուժերին ապավինող Հայաստանի ջատագովը: Դա կարեւոր է բոլոր հայերի համար՝ ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ Արցախում:

Մեր երկիրը ներկայիս աշխարհաքաղաքական բախումների համատեքստում չպետք է միջամտի ուրիշների հակամարտություններին եւ դառնա առճակատման մարտադաշտ: Միեւնույն ժամանակ, բազմավեկտոր մոտեցումը, որի մասին այժմ շատերն են խոսում, «ե՛ւ, ե՛ւ»ի (ե՛ւ Ռուսաստան, ե՛ւ Արեւմուտք) կասկածահարույց սկզբունքը մենք դիտարկում ենք որպես վտանգավոր մոլորություն:

Մեր տեսանկյունից, Հայաստանը ներկայումս իրական ռազմավարական համագործակցություն ունի միայն Ռուսաստանի հետ, որն օգնում է ապահովել մեր ռազմական անվտանգությունը, մեր հիմնական տնտեսական գործընկերն է, որի հետ մեզ միավորում է ընդհանուր պատմական անցյալն ու ներկան:

Մենք կարող ենք նաեւ բազմակողմանի համագործակցություն զարգացնել արեւմտյան երկրների, Չինաստանի եւ այլ երկրների հետ, բայց մենք պետք չէ պատրանքներ ունենանք նրանց վերաբերյալ:

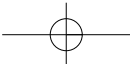
Բազմաթիվ բարեփոխումների եւ ենթակառուցվածքային նախագծերի համար շռայլորեն բաժանված դրամաշնորհները եւ վարկերը ոչ այնքան մեծահոգության դրսևորումներ են, որքան խոշոր դրամական տրանզերի միջոցով Հայաստանի էլիտայի ներկայացուցիչների հավատարմությունը ապահովելու ցանկություն: Եվ վարկերը՝ լինեն դրանք արեւմտյան, թե չինական, պարզապես մեծացնում են մեր երկրի արդեն իսկ հսկայական ֆինանսական պարտավորությունները:

Մեր երկիրը կանգնած է լուրջ մարտահրավերների առջեւ: Այնուամենայնիվ, եթե մենք պահպանենք մեր միասնությունը, ողջամտությունը, հավատքը մեր ավանդույթներին, մենք լիովին ի վիճակի ենք լուծել դրանք՝ հօգուտ ներկա եւ ապագա սերունդների:

ՄՐՍԱՆ ՀՈՒԿԱՍՅԱՆ

«Հանուն սոցիալական արդարության»

կուսակցության նախագահ, «Ժողովրդի ձայնը» ակումբի փորձագետ

Ազգայնականություն

Թիվ 28(439)
19 ՀՈՒԼԻՍ
2019

Անահիս ՅՈՎՍԵԹՅԱՆ

Գերմանիա

2019 - ի փետրվարին գերմանական dtv հրատարակչությունը լույս է ընծայել **Վիլյամ Սարոյանի «Papa you re crazy» «Հայրիկ, դու խենթ ես»** ժողովածուի գերմաներեն թարգմանությունը՝ «Tja, Papa» վերնագրով (եթե թարգմանելու լինենք, ապա այստե՛ս՝ «Ղե, հայրիկ» կամ՝ «Բա, հայրիկ» կամ՝ «Էհ, հայրիկ»)։ 192 էջանոց կոչ կազմով հասնող գիրքը 18 էջեր է։ Հրատարակչությունն առաջարկում է նաև գրքի էլեկտրոնային տարբերակը՝ գինը՝ 15, 99 էվրո։ Գրքի նկարագրողները հեղինակել է **Կատարինա Նետոլիցկին** (Katharina Netolitzky)։ Թարգմանիչը տարբեր մրցանակների արժանացած **Նիկոլաուս Շթինգլն** է (Nikolaus Stingl), որն արդեն 2017- ին նույն հրատարակչության գրադարակը հարստացրել էր Սարոյանի «Որտեղ ես ծնվել եմ, այնտեղ մարդիկ բարեկիրք են» 201 էջանոց, 16 դասված ընդգրկող ժողովածուն գերմանալեզու ընթերցողին ներկայացնելով։ Կրկին կոչ կազմով այս գիրքն արժե 20 էվրո, կա գրքի էլեկտրոնային տարբերակը՝ գինը՝ 9, 99 էվրո։ Մյունխենյան համաձայնությունը dtv հրատարակչությունը Սարոյանի գրքերը լույս է ընծայել «Համաշխարհային գրականության նշանավոր ստեղծագործությունները վերստին բացահայտելով» խորագրի ներքո։

2017- ին գիրքը բազմաթիվ լրատվամիջոցների ուշադրությունն էր գրավել։ «Չյուրդոյչե ցայթունգը» նույնբերի վերջին անդրադառնալով ամերիկյան գրականության հսկայի՝ Վիլյամ Սարոյանի դասնվածների գերմաներեն վերահրատարակչությունը, ընդգծել է՝ լավատես լինելու նրա անսասան կամքը բարեարություն է։ Ավստրիական «Ղեր Եսանդար» թերթում **Ռոլանդ Փոլին** այսպես էր արտահայտվել՝ «իր հուզիչ- ծիծաղելի կարճ դասնվածներում հեղինակը մարդկային արժանապատվության դրոշմ բարձր է դրած»։ RBB- ի ռադիոլրագրող **Նադինե Զոյցահլերը** 2018- ին անդրադառնալով Սարոյանի գրքին, այսպիսի մեկնաբանություն էր արել՝ «Արժե բացահայտել Սարոյանին։ Նա դասնվելու նյութ է զսնում նույնիսկ այն ժամանակ, երբ թվում է, թե դասնվելու բան չկա»։

Գերմանացի գրաքննադատ 50-ամյա **Ռիխարդ Զեմմերլինգը** (Richard Kämmerlings) Սարոյանի արձակի գիտակ է, այդ են վկայում նրա՝ սարոյանական հերոսներին լավ ճանաչելու ու նրանց արժանիքները մանրակրկիտ ներկայացնելու կերպը, Սարոյանի լիցիվալորման անսուղի աղբյուրը՝ ընթացնելով՝ ամերիկա-հայկական կենսասարածից հիշատակելը, նրա լայն աշխարհայացքը ժամանակի մյուս մեծ գրողների դասկերպումներից առանձնացնելու համոզիչ փաստարկները։

«Դեմք այսօր այս հեղինակի կարիքն ունենալ», Սարոյանի 2017- ի հրատարակչության առթիվ նկատել էր սվեդ Զեմմերլինգը՝ «Անհիշելիքսիվ», մեկ բառով այսպես դիտարկելով Սարոյանի աշխարհը, այդ աշխարհի աղը կազմող մարդկանց։ Գրաքննադատի 11 էջանոց վերլուծությունը ներառված է «Որտեղ ծնվել եմ, այնտեղ մարդիկ բարեկիրք են» հասնող մեջ։

Երբ Սարոյանը 1935- ին գրական աշխարհ մուտք գործեց, նրա «Խիզախ դասնին թռչող ճոճածողի վրա» անդրա-

միկ ժողովածուն ժամանակի մյուսին դիտարկելով։ Նա չստեղծեց «կորած սերնդի», աշխարհի չորս կողմը ճամփորդող, զվարճացող, հոգեւոր՝ ներքին դասարկության շուրջ դասարկող բոհեմական մարդկանց մասին։ Նրա հերոսը դարձան դարձ, հասարակ մարդիկ, որ հուսահատ փորձ են անում ծանր ժամանակների բեռնան սակ չկրել, հազիվ ոսնաման գտած աշխատանք են ունենում հոգի իրենց նստեցնելու համար։

Սան Ֆրանցիսկոյի գիտնականները կարելի է համոզվել համաշխարհային սենսական ճգնաժամից տուժածներին՝ խաղաղություն, հարբեցողներ, որ սակավին ունակ են փոքր երեւոյթների մեջ գեղեցիկը հայտնաբերել։ Սարոյանի դասնությունները հեղինակին հասարակության լուսանցում հայտնված, այսուհետ ասած՝ փոքր մարդկանց, չհարմարվողների սերնդի խոսափող են դարձնում, «Չյուրդոյչե ցայթունգում» գրում է

մի վայրի մասին, ուր որեւէ բան չի կատարվում, մարդկանց մասին, որոնց կյանքում առանձնահատուկ ոչ մի բան չի փոխվում, բացի նրանից, որ ինչ- որ ժամանակ մեռնելու են, ինչը սակայն առանձնահատուկ է միայն անհատական առումով, քանի որ բոլորս ենք մահկանացու։ Վիճակագրական տեսանկյունից ամենօրյա բան է, բայց միթե ամեն վիճակագրություն եզակի դեպքերի համադրումն է։ Եվ հենց այդ դասնություն էլ եզակի դեպքեր գրականության ամենակարեւոր թեման է», գրում է Զեմմերլինգը։ 1981 թվականի մայիսի 18- ին իր մահվանից առաջ Սարոյանը լրագրողներին ասել է՝ «ամեն մարդ լիք է մեռնելու, բայց ես հավատում եմ, որ իմ դասնությունը բացառություն էր արվելու»։ Հիշատակելով Սարոյանի այս տողերը, հեղինակը նկատում է՝ մահախոսական էլ գեղեցիկ հունորով համեմելը, ինքնահեղինակում Սարոյանի բացառիկ գրող ու մարդ լի-

յուն։ Ըստ գերմանական ազգային գրադարանի կատալոգի, Սարոյանը գերմաներեն լույս է տեսել 87 անգամ։ Բազմաթիվ են « Իմ անունն է Արամ », «Մարդկային կատակերգություն», «Թերյսիի վագրը» գրքերի գերմաներեն հրատարակությունները։

Սարոյանի նոր լույս տեսած երկու գրքերի գերմաներեն հրատարակությունը, Ռիխարդ Զեմմերլինգի խորագրակա վերլուծությունն ավելի քան համոզում են, որ Սարոյանը Հայաստանն ու հայը ուրիշ արժեք են դառնում մեր երկրի տեղը դժվարությամբ գտնող գերմանալեզու ընթերցողներին համար։ Ինչպես Զեմմերլինգն է նկատել՝ Սարոյանը նաև մի ողջ ժողովուրդ է։ Կենդանության օրոք այդ երկրում տոնի էին վերածվում նրա այցելությունները, մահվանից հետո՝ աշյունի մի մասը դարձավ հենց այդ երկրի հողին։ Զեմմերլինգը չի մոռանում հիշատակել նաև Սարոյանի կենսագրական հետա-

Անտիդեմոսիկ

նել են բնութագրում։ Բայց ավելին էլ կա. նախադասությունն ամփոփում է նաև Սարոյանի գրականության արժանատի գլխավոր թեման՝ անհատի և ընդհանուրի միջև առկա լարումը։

«Սարոյանը գրել է հրատարակվել է 20- ու դարի 30, 40- ական թվականներին, երբ ԱՄՆ- ում մեծ դեմոսիայի (ընկճախի) շրջան էր։ Բայց ի հեռուկա դրա, արձակագրի դասնությունները դեմոսիկ չեն, «Որտեղ ես ծնվել եմ, այնտեղ մարդիկ բարեկիրք են» գրքի մասին իր տղավորություններն է փոխանցում **Զաբինե Չյուրդերը**՝ ընթերցանության սիրահարներին համախմբող առցանց հարթակում։ «Նրա դասնությունները անժամանցելի են ու արդիական։ Դրանք ոչ միայն գրական, այլև համայնի իմաստով իսկական նվեր են այսօր, յուրաքանչյուր միտք կարդանք», գրում է Չյուրդերը՝ նկատելով, որ Սարոյանի արժանատի թեմաները՝ միգրացիա, աղիքություն, գործազրկություն, դիսկրիմինացիա, ռասիզմ՝ խիստ արդիական են, ինչպես նախկինում, այժմ էլ լուծում չգտած։ Տարիների, հարյուրամյակների ընթացքում մարդկությունը որեւէ բան չի սովորել»։ «Հայրիկ, դու խենթ ես» ժողովածուն ինձ համար փոքր ու թայծառ գիրք է կյանքի մասին։ Աշխարհին ու նրա բնակիչներին ուղղված Վիլյամ Սարոյանի լավատեսական, մարդասեր հայացքը՝ ճազամոլած, թվայնացված, զրբալացված հոգու համար ընթերցելի բալասան է, գրում է Զաբինե Չյուրդերը։ «Ստեղծվել է անժամանցելի մի գիրք, որ կյանքի ճգնաժամ արժեքները կենտրոնում է դնում՝ առանց կեղծ լուսազարդան ու դաժնաբանի», նույն գրքի մասին տեղական թերթերից մեկում 2019- ի մայիսին կարծիք է հայտնում **Գյունեթ Զայլը**։

Սոֆյա Գլազը։ Սարոյանի՝ 1934- ից 1950 թվականներին ստեղծած գրական դիմանկարները այդ ժամանակի գերին չեն, նրանց՝ այդ Վիլյաններին ու Ռամոններին այսօր էլ ճանաչարհիվ վրա կարող են հանդիպել։ Հայ ներգաղթյալների ընտանիքում ծնված Սարոյանը այդ միջավայրում էլ հասակ էր առել։ Պատմողի նրա «Ես»- ը ինքնակենսագրության ֆրոնկագիր հեղինակի և Եւրոպական գերերկա արվեստագետ անհատի միաձուլումն է, գրում է Զեմմերլինգը՝ «Չյուրդոյչե ցայթունգի» 2017- ին լույս տեսած հոդվածում։

«Հակադեմոսիկը»։ Պոլիցերյան մրցանակից հրատարակված, Օսկար սագած Սարոյանի մասին Ռիչարդ Զեմմերլինգի վերնագրային այսպիսի բանաձեւումը դասահական չէ, քանի որ Սարոյանի գրքի վերջաբանում գրաքննադատը Եւրոպայում է այն լույսն ու լավատեսությունը, որը խնայել է Սարոյանի արձակը, եւ որը 21- ու դարի ախտերից մեկը՝ դեմոսիան կամ ընկճախը հաղթահարելու բալասան է համարում։ Ինչպես դասնել

րհական դրվագներից մեկը՝ նրա տեսնով ու մոռաբող շղայի՝ **Ռոզ Բաղդասարյանի**՝ հայկական ժողովրդական մեղեդու հեմի վրա 10 սարվա վաղեմությամբ ստեղծված «Եկ իմ տունը» (Come to My House) փոփ երգը 1951- ին հիթ է դարձել՝ **Ռոզմարի Զլունիի** կատարմամբ։

Ուրախալի է, որ Վիլյամ Սարոյանի արձակի երկրորդությունը այսօր Հայաստանում էլ անհրաժեշտ են համարում բնագրից հայերեն նոր թարգմանությունների ձեռնարկումը։ Սարոյանի երեւանյան մասնաճարհն համալրվել է արդեն «Հայրիկ, դու խենթ ես» ժողովածուով։ Վարսավիրանոցների, դեղատների առատությամբ աչքի ընկնող երեւանում գրախառն փնտրել, մարդիկ, Սարոյանի գրական ժառանգությունը, նրա կերտած հերոսների արժեքային համակարգը մեր դեղատեսակն է՝ վերընթերցելու ու դասարանվելու մտքի «գլամուրային», «էլիտար» սանրվածից, շինու, կեղծ հերոսների մտացածին դասնություններից։ Հուսալուծությունն ու վախը կվանեն մեզանից, երբ Սարոյան կարդանք։

Գեորգ ԳՅՈՒԼՈՒՄՅԱՆ

Մենք չհմացանք, թե ինչ երգեցիր osar Փարիզի հոգեբուժարանում... Բայց նվաճողը դու դարձիր լաց, հանադազոր հաց, ճնոցը հիվանդի՝ հորովել, հո՛, հո՛... Եվ հիմա թեկուզ Լենկթեմուրը գա, էլ չենք հեծկլիսա թալանված մեր աղերջանկությանը... մի բահ էլ նրա ուսին կոնենք, որ նա էլ երգի. հորովել, հո՛, հո՛...

Մկավիկ Գիլոյան

Երբ դորոցական էի, Կոմիտասն իմ լուսկերացուններում աղոթում էր որդես խեղճուկրակ մի վանական , որ ցեղասպանությունից հետո, անկարողության ցավից խելագարվել ու մահացել է: Այդ ժամանակ նույնիսկ չգիտեի էլ, որ նա ոչ թե 1915, այլ 1935թ. է մահացել, ոչ թե Պոլսում, այլ՝ Փարիզում: Դորոցական ընթացքում այդ սուրբ մարդը ոչ մի բան իմ մտքում հայացքում չի երևացել այնպիսին, ինչպիսին եղել է: Տարիներ անց, երբ արդեն որոշ բաներ գիտեի նրա մասին, ընդունվելով բանասիրության ֆակուլտետ, ակնկալում էի գոնե մեկ լիարժեք դասախոսություն լսել բանահավաքագրագրագետ Կոմիտասի մասին, բայց ոչ միայն դասախոսություն, այլև ակնարկ անգամ չլսեցի...

Որքան կարելի է թույլ տալ այս համասարած հանցավոր անուշադրությունը: Դեռ ինչքան ժամանակ է հայ երիտասարդն անհաղորդ մնալու իր ազգային-մշակութային սիստեմի: Եթե հայ երիտասարդը չի ճանաչելու Կոմիտասին. աղա այդ դեպքում ինչի՞ համար է մեր լուսավորչը, ո՞նք դեմ ենք մեզի մայրաքաղաքում, երբ մոռացություն փոշուր սակ թաղում ենք մեր անառարկելի մեծությունը:

Կոմիտասի մասին բուն գրվելիք դեռ մի կարգին չի գրվել...

Ի թիվս մի քանի կարևոր հոբելյանների, այս օրվա սեպտեմբերի 26-ին լրանում է նաև նրա 150-ամյակը: Հրահանգված է դասախոսություն դարձնել նաև Կոմիտասի հոբելյանին: Իհարկե, այդ դասախոսություն ասվածն այստեղ հարաբերական է, ավելին՝ դա անդամացած անուշադրության մեծ մի բան է լինելու, եթե նրա մասին մինչև օրս քաղաքում զրոյանությունները չվերնայվեն, չվերախմբագրվեն ու , ըստ բուն էության, չներկայացվեն ժողովրդին, որովհետև այն, ինչ ներկայացվել է նախկինում, ինչ խոսք, դասախոս է Կոմիտասի մասին, բայց անբողոքվին չի ներկայացրել նրան: Ես Հայաստանի վերջին աշակերտը չեմ, ով, զոհ դառնալով այդ թերությանը ու սխալներով լի քաղաքացիներին, Կոմիտասի մասին խոսելիս լռում էր, որովհետև ոչինչ չգիտեի, ոչինչ չուներ ասելու: Տարիների ընթացքում աշակերտները, սերունդները փոխվում են, բայց Կոմիտասը նույնն է մնում՝ չճանաչված:

Դորոցում, էլ չեն ասում բունում, ի՞նչ են սովորում մեր երեխաները Կոմիտասի մասին: Վաստի որտեղ ասում են՝ ոչինչ, որովհետև օրվա ուսուցիչներից ասեմք իրենք կարիք ունեն սովորելու այն, ինչ փորձում են սովորեցնել աշակերտներին: Հարցում անցկացրեմ Կոմիտասի՝ ով լինելու մասին, ես գոնե ասից ուրիշն չեմ «գերազանց սովորող» աշակերտի դասախոսն այն կլինի, թե՛ «հոգեբուժարան էր, որը խելագարվեց ու մահացավ հայոց ցեղասպանության ժամանակ»: Այդպիսով, ոչ ավելին: Բայց դա լրարկ ու անգրագետ իմացություն է Կոմիտասի մասին, մի մարդ, որի անվան ու հանձարի առաջ գիտակցից աշխարհն այսօր էլ է խոնարհվում, վաղն էլ լիցի խոնարհվի:

Հայոց ցեղասպանությունն, անուշադր, մեծ հե՛տք թողեց Կոմիտասի հոգեկան ներաշխարհի վրա, բայց մի՞թե միայն դա է, որ հայը լուրջ է իմանա նրա մասին, մի՞-

թե Կոմիտասի աննամեծ ծառայությունը խելագարվելն ու զոհվելն էր, մի՞թե նրա աղոթք կյանքից «ամենաուսուցանելին» մահաբան էր...

Կոմիտասի կյանքն այնքան բովանդակալից էր, որ, այսպես ասած, մի շնչով հնարավոր չէ ամեն ինչ հիշել ու ներկայացնել, բայց այնուամենայնիվ, մի քանի կարևոր դրվագ, որից հետո չիմացողը թող ինքն իրենց հարց աս. ամո՞թ չէ՞:

Կոմիտասն իր կյանքի ընթացքում գրանել է մոտ 4000 հայկական ժողովրդական երգերի նմուշներ: Նա փայլուն ազգագրագետ էր, հետախույզ էր այլ ժողովուրդների մշակույթներով: Եզակի է 1904թ. նրա հրատարակած ֆրանկա-ժողովրդական երգերի առաջին ժողովածուն: Բայց այս կարևոր փաստերի առկայությամբ էլ, այսօր ոչ մի խոսք չկա նրա մասին՝ բանասիրական ֆակուլտետների բանահյուսություն առարկայի ծրագրում: Թեև դեռ ժամանակին թուվմաս Հարթմանը կարծում էր, որ. «Կոմի-

Եվրոպայով: 1906թ. Փարիզում սեղի ունեցած համերգից հետո ֆրանսիացի հայտնի կոմպոզիտոր Կլոդ Դեբյուսսին ոգեւորված բացակայեցում է.

«Հանձարեղ հայր Կոմիտաս, խոնարհվում եմ Ձեր երաժշտական հանձարի առջև»:

Նույն համերգի մասին հետագայում վերոհիշյալ Լուի Լալոան, որ հայ դաշնակահարուհի Շուռանիկ Բաբայանի (Կոմիտասի մեղեմ, նրա մասին հարուստ հուշեր թողած Մարգարիտ Բաբայանի փոքր) ամուսնուհի էր, հետևյալ կերպ է արտահայտվել.

«Ոչ ոք ինձ չի կարող մեղադրել չափազանցության համար, եթե ասեմ, որ Կոմիտասի այդ համերգը մի հեղաշրջում էր եւ իր հայտնությամբ գարնացրեց մեզ: Ներկաներից ոչ ոք, ի բացառյալ նուրբ գիտնականների, լուսկերացնել չի կարող այդ արվեստի գեղեցկությունը, որը, ըստ էության, ոչ եւրոպական է, ոչ արեւելյան, բայց եզակի է իր սեռային մեջ»:

Մեկ այլ սեղ թերթնեղյանն այսպես է հիշում Վարդապետին.

«Կոմիտասը չափազանց ուրախ էր չափազանց աշխատասեր էր: Նրա բնավորությունը միայն չէր, նա խիստ դյուրազգիտ էր երբեմն էլ բարկացող էր »:

Կոմիտասի կենսուրախության մասին վկայում է նաև Հրաչյա Աճառյանը.

«Վերին աստիճան սրամիտ, կենսուրախ էր մասրաբան էր Կոմիտաս էր սիրուած ձեւաւրանի մեծէն ու փոքրէն»:

Գարեգին Լեւոնյանն իր հուշագրական մեջ գրում է Կոմիտասի մասին.

«Զվարճախոս, սրախոս, կասկաբան, վառվռուն, նույնիսկ երբեմն թեթեւ: «Սա ինչ մասխարա մարդ է, եղբայր, սա հո կասարյալ կոմիկ է, մի՞թե սա է Կոմիտասը», կասեր անկասկած այդ լուսկերտին անծանոթ հանդիպողը»:

«Պե՛տք է ասեմ, որ ձեւաւրանի ամբողջ աշակերտությունը ւրսանց սի-

ԻՄ ԱՆԻՐՈՒՆԴԻՆ ՊԵՏՔ Է, ՊԱՐՏԱՎՈՐ Է ՃԱՆԱԶՆԵԼ ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ

Տաս վարդապետի նշանակությունը մնայուն է, նա առաջինը լուրջ ուշադրություն դարձրեց Հայաստանի ժողովրդական երգերի վրա: Նա առաջինը զգաց այդ երգերի մշակութային և ազգագրական նշանակությունը իր ցեղին համար...»:

րում էր դարձ ու կենսուրախ Կոմիտասին էլ լիովին վայելում էր նրա ջերմ սերն ու ընկերական վերաբերմունքը, գիտեցիք սաների հասուկ խանդավառությամբ համախմբվելով նրա շուրջը եւ լսելով նրա մեծնական կասկաներն ու սրախոսությունները»,- հիշում է Վահան Տեր-Առաքելյանը:

Ահա հենց այս Կոմիտասին լուրջ է ճանաչի հայ մարդը դեռ դորոցից, այս Կոմիտասը լուրջ է լինի նրա ուսուցիչը, ոչ թե վաճառում «կուչ եկած, լաց լինելով խելագարված ու մեռած վանականը»:

Ցավալիորեն լուրջ է նեմ, որ հենց վերջին սեռային Կոմիտասին էլ ճանաչում են հասարակության լայն շերտերը:

Խեղճ հոգեւորականի կերպարը մեզ այսօր արդեն թույլ չի տալ իմանալու, որ Վարդապետը սեր կարող է ունեցել հայ մշակույթի նշանավոր գործիչներից աստիճանի հետ: Օրինակ՝ Մանուկ Աբեղյանի օգնությամբ 1903թ. լույս է ընծայում «Հազար ու մի խաղ» ժողովրդական երգերի ժողովածուն, որի երկրորդ տպագրությունը լույս տեսավ 1904-ին, իսկ 1905-ին հրատարակվեց եւս 50 երգ:

Նույն 1903թ., երբ Ջիվանին Թիֆլիսից գալիս է Էջմիածին, Կոմիտասը նրա հետ ձայնագրում է Շիրիմի «Այգեղան, ի՞նչ ես անում», եւ Ջիվանու «Ախ, կորան» երգերը...:

1904թ. Իսթանուլի Մարիամ Թումանյանի առաջարկով սկսում է աշխատել իր մեղեմ Հովհաննես Թումանյանի «Անուշ» ղոնեմի հիման վրա՝ օղորտ գրելու մտադրությամբ:

Շատ կարևոր է նկատել, որ դասախոսություններով ու համերգներով Կոմիտասը հանդես է եկել եւրոպական մի քանի երկրներում, Եգիպտոսում եւ այլուր: 1911թ. գարնան վերջերին Եգիպտոսի Ալեքսանդրիա քաղաքում Կոմիտասը հանդես է գալիս դասախոսությունների քաղաքում, որը սեղում մեծ հռչակ է բերում նրան, իսկ նույն թվականի հունիսի 5-ին «Ալիամրա» թատրոնում կայացած համերգից հետո բոլորի խոսակցության թեման ուղղակի Կոմիտասն էր: Այդ առիթով եգիպտական «Էլ Մուհադդամ» թերթը Կոմիտասի մասին գրեց, որ նա աշխարհի ամենահարավալի վարդապետն է:

Կոմիտասի մասին գրեց նաև եգիպտական մեկ այլ թերթ՝ «Էլ-Վաթակ», թե նրանով կարող է հմայրանալ ոչ միայն հայ ազգը, այլև ամբողջ Արեւելքը:

1914թ. Կոմիտասը բանախոսություններով մասնակցում է ֆրանսիացի հայտնի երաժշտագետ Լուի Լալոայի նախագահությամբ ընթացող Միջազգային երաժշտական ընկերակցության համաժողովին ու մեծ հավանության արժանանում:

Դեռ կենդանության օրոք Կոմիտասի համբավն արդեն սարածվել էր ամբողջ

Կոմիտասի կենսագրության կարևոր խմբագրումներից մեկն էլ լուրջ է լինի նրա խելագարության վարկածը, որին կանոնադաշտում մեկ այլ հոդվածով:

«Մեր երաժշտական լեզվի համար Կոմիտասն արեց նույնը, ինչ դարձրեց առաջ Մալաթիայի արեց մեր խոսակցական լեզվի համար: Մեր լեզուն կար Մալաթիայից առաջ, ինչպես որ երաժշտությունն էլ՝ Կոմիտասից առաջ: Բայց ինչպես Մալաթիայից զսավ մեր լեզվի բաղադրիչները, նրա հնչյունակազմը, եւ դա արձանագրեց այբուբենով, միջոց այդպես էլ Կոմիտասը զսավ մեր երաժշտության հնչյունակազմը մեկ այլ յուրաքանչյուր այբուբենով: Երկուսի արածն էլ գործ չէր, որ կոչենք մեծ կամ փոքր: Երկուսի արածն էլ գյուտ էր, իսկ գյուտը փոքր չի լինում», գրում էր Պարույր Սեւակը Վարդապետի մասին:

Կոմիտասը ոչ խեղճ է եղել, ոչ ճարտարագետ, ոչ էլ անաշխույժ: Ժամանակակիցները դասնում են, որ նա բավականին աշխույժ, ժիր ու կայտառ մարդ է եղել: Օրինակ, Փանոս Թերթեմեզյանի հուշերից սեղանում ենք, որ նա ոչ միայն աշխույժ ու ժիր է եղել, այլև դեկավարելու ձիրք է ունեցել: Պատմելով Պոլսում նրա հիմնած երաժշտական խմբի մասին՝ նկարիչը գրում է, որ նա «թե գիտության էր թե կառավարելու արվեստի սեռայինց աստիճանը լինելով...»:

մեմ դասադարձել ենք մոռացության ու անճանաչելիության, լուսկերտ խեղճության ու թուլության լուսկերտ, այնպիսի մեմ այնքան խեղճ ու թուլան ենք նրան այդպիսին կարծելով:

Ահա անելիքը, որը գոնե Վարդապետի ծնունդից 150 եւ մահվանից 84 տարի հետո անհրաժեշտ է անել: Իսկ, եթե այս ամենը գիտական մակարդակով չի դարձվելու, չի մասնագրվելու մեր ժողովրդին, անիմաստ են բոլոր դասախոսներն ու սին հայտարարությունները, որոնք միանգամից մոռացվում են որեւէ միջոցառման ավարտից անմիջապես հետո:

Ներկա օրերում, երբ օսարանու ուժերը ներքին աղազայնացումի առաքելությամբ ազատ երթելու են մեր միջավայրում, երբ ամեն սեռային ազգայինը վաղուց սեղի է սվել արտաքին ճնշող զեղեկությունը, մեմ Կոմիտասին հենց որդես հակալիուս, լուրջ է ունենանք մեր հոգում, մեմ լուրջ է կրեմ նրան, մեր երեխաները լուրջ է ճանաչեն ու դաստիարակվեն նրանով: Իհարկե, Կոմիտասի կենսագրությունը յոթ փակի սակ լուսկերտ չէ, եւ այնպես չէ, որ եւ վերաբերյալներով գյուտ են արել, բայց դրանք լուրջ է ակադեմիական գրականության էջերից դուրս բերել ու սանել նաև դորոց, դեմ աշակերտի սեղանին ու հորդրել, որ կարդա: Ես վստահ եմ, Կոմիտասը լավ կդաստիարակի նրանց, մեր նորահաս սերունդներին:

Ալեխանդր ԹՈՓՅԱՆ

ՀԱՎԵՐԺԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔԻ ՍԵՂՄԱԳԻՐԸ

Արմեն Սարգսյան, «Գլխարկագլած գրեթե փոխաբան», «Անսարես», 2017թ.

Գրքի վերնագիրն ասես կրկնակի մարտահրավեր լինի: Նախ հեղինակն ինքն իրեն միանգամից համում է ծանրագույն մրցության աստղաբազ: Ըստ որում առաջին գրքով, դեռևս «ոսի սեղ» չարած գրական կյանքում, ներողություն, «դա՛ստո՛ւն»: Ասես ամենայն հանգամայն հայտարարում է. «Այն բացը, որ դիտարկելի հանձարներին ընթերցելով, լցնում են իմ սողերով»: Կարող ենք նաև հասկանալ այստեղ. «Գրավելով այն սեղը, որ ի վերուստ հասկացված է ինձ, ես որ ինձնից զատ ուրիշ ոչ մեկը չի կարող գրավել»: Զգիտեմ, հեղինակն արդյոք այս իմաստներն է դրել վերնագրի մեջ, բայց մենք այստեղ հասկացանք ես ողբունում ենք նրա հանգամայնությունը:

Մեր՝ ընթերցողների, խնդիրն ավելի դժվար է. երիտասարդ բանաստեղծի առաջին ժողովածուն կարդում ենք հերթի դրված կարեւորագույն գրեթե առաջ կամ նրանց հետ: Ճիշտ է, մեծ չէ, կարելի է երկու ժամում ծայրեծայր կարդալ, բայց լավ հնարավոր է՝ օրվա մեծ մասը դարձնել բաների վրա մտախոհ «խստադասանց» ընթերցողը դժգոհ մնա, որ իր բանկարգի ընթերցումն այս գրքի վրա կորցրեց, մինչդեռ կարող էր ինչքան ընթերցանել...

Ինչ վերաբերում է մեզ, խախտելով ընթերցվելի գրեթե հերթականությունը, ու՛շառի՛ր կարդացի՛մ ես հաճույքով վերընթերցեցի՛մ այս ժողովածուն՝ բացահայտելով մի նոր անուն հայ բանաստեղծության անդաստանում:

Առաջին իսկ էջերից հեղինակը զարմացնում է ստեղծագործական իր հասունությամբ: Թվում է կարդում ես ոչ թե երիտասարդ բանաստեղծի անդրանիկ ժողովածուն, այլ առնվազն երրորդ-չորրորդը, ես որ մեր առջև ուրուական ճանապարհ անցած, իր ուրույն դիմագիծը ստեղծած մի բանաստեղծ է, որի սողերը դժվար է Եփրատի ուրիշների հետ:

Ասացի՛մ, որ հաճույքով վերընթերցել ենք զիրեն ամբողջությամբ, իսկ որոշ բանաստեղծություններ՝ մի քանի անգամ: Ոչ միայն, որ ժողովածուին անդրադառնալու լուսանկարչական աղբյուրը:

նախ ցանկություն առաջացավ, այլև որ դրանք մեզն էին գեղեցիկ բնականաբար, որոնք օրվա շարքեր ժամերին շարքեր կերպ են ընկալվում: Եվ եթե բնականների տարազայուն գրավչությունը ծնվում է փոփոխական լույսից, ապա այս դեղինում դասճառը սակավաբառությունն է, որն ամեն մի ընթերցման հետ խորհից մի նոր իմաստ կարող է բերել, որն առաջին ընթերցման ժամանակ վրիպել էր ու՛շառի՛րությունից:

Ֆրանսիացի դրամատուրգ Ժան Անույն ասում էր, որ ամենագեղեցիկ երաժեշտությունը լռությունն է, երբ այլևս ոչինչ չի հնչում: Պոեզիայում հնչյունին փոխարինում է բառը: «Մարդը մեղ է, որ բառով է խոսում միշտ», - գրում էր Սլավոյի Զիլյանը: Նա նկատի ուներ ոչ թե չգրելն ընդհանրապես, այլև արարներով, գործողությամբ «խոսելը»: Արմեն Սարգսյանն էլ սիրային (եթե կարելի է այդպես բնորոշել) բանաստեղծության մեջ եզրակացնում է. «Միակ ձիւ՛ս էլք մեր լռությունն է»: Եվ միաժամանակ շարունակում. «Բառերի բեռից փրկվել չի լինի»: Նշանակում է դրանք դիտարկել ծայրահեղ անհրաժեշտության դեղինում՝ հնարավորինս սղելով անհարկին: Հիշենք «Ժողովողի» խորհուրդը. «Շատ խոսքերի մեջ լուսնայնություն կա»(Ե, 7):

Շատախոսությամբ ես բառերի գերաժախտով վարակված արդի հայ բանաստեղծության մեջ, երբեմն-երբեմն, նկատվում են որոշ փորձեր՝ փչ բառերով խոսափիլիստիայական, ասույթանման սողեր շարադրել:

Արմեն Սարգսյանի կարճառոտ բանաստեղծություններն էականորեն շարքերով են այդ խորհրդածություններից թե՛ իրենց կառուցվածով, թե՛ ոճաբանությամբ, թե՛ զուտ եւ նրբին ճաշակով, թե՛ խորությամբ եւ թե՛ անստիպելի գեղեցկությամբ: Ի դեպ, «ու՛նայնություն» մակարդակն էլ հասցված է գրոյի:

Առում հավաքողները գարունները սրբեցին սարսնու հիմա սառնամանիս ձեռնոցներ չունի

Եվ դե՛ս է արդյոք կինոժողովուրդի ղեկավարը, երբ ավարտն է կարեւոր եւ այսօր գեղեցիկ.

Քանի սանրեց ժողովուրդն, դասանելությունս կորավ՝ մե՛տրոյով վեր ու վար անելիս...

Բանաստեղծություններ էլ կան, որոնցում առավելագույնս խստացված մի ֆաբրիկա է ընթերցվում, ուր, սակայն, ժողովուրդը վիճակական դասումը չէ, այլ բանաստեղծական սեղմ դասկերների, անավարտ գործողությունների հերթաբար.

Աճխարհում ինչ-որ մեկի համար գիշերը գերանդին հնձած խոսի մեջ դառնելու եւ եղանը ուսին տուն դառնալու ժամանակն է, դասգամբի դուռը դրսից, մեկի համար ներսից բացելու ժամանակը...

Ժողովածուն կազմված է համեմատաբար երկար եւ հնարավորինս կարճ բանաստեղծություններից, որոնք, ցավոք, թվագրված չեն, ինչը հնարավորություն կտար ընթերցելու, թե՛ հեղինակը որտեղից ինչի է հանգել: Գուցե միաժամանակ են գրվել դրանք, գուցե մեկը նախորդել է մյուսին, գիրքը մեզ այդ մասին ոչինչ չի ասում: Մեր կարծիքով սեղմագիր բանաստեղծություններն անհամեմատ ավելի զորեղ են նկարագրական-բազմաբառներից: Սա հետագա գործողությունների խորհուրդ չէ, առավելա՛ւ՝ հրահանգ: Մանավանդ որ, նա դրանց կարիքը չունի: Նա արդեն ֆայլում է իր չսրուված ժողովուրդը, որը կարծում ենք նրան դեղին նոր հայտնագործություններ է սանելու:

Անդրանիկ Զոչարին նվիրված գրքի շնորհանդես

Հուլիսի 27-ին Ա. Իսահակյանի անվան գրադարանի դահլիճում տեղի ունեցավ լրագրող, ֆոտոլրագրող, արվեստաբան Գայանե Առաքելյանի «Անդրանիկ Զոչարի լուսանկարչության արվեստը» գրքի շնորհանդեսը, որին մասնակցում էին անվանի լուսանկարիչներ, ֆանդակագործներ, լրագրողներ, նրա որդին՝ հայ լուսանկարչության դասնության խորագիտակ մասնագետ, լուսանկարիչ եւ բազմաթիվ գրեթե ձեռավորող Վահան Զոչարը:

Մեծ լուսանկարիչ Անդրանիկ Զոչարը այսօր էջերին է հայտնի: Պարզվում է, որ

նա գեղարվեստական լուսանկարչությունը առաջինն է ցուցադրել եւ լուսանկարչությունը որդես արվեստ ներկայացրել Հայաստանում: Լուսանկարչելը Անդրանիկ Զոչարի համար չէր նշանակում ֆոտոժողովուրդի վրա ֆիքսել մարդու արտաբերությունը. նա կարողանում էր այնպես դասկերել մարդուն, որ երես նրա ներառախիղ, անկրկնելի անհասկանալիությունը: Դեռեւս մեծն Մ. Սարյանն է նրա արվեստը գնահատել. «Ֆոտոժողովուրդը նրա ձեռքերում հրաշքներ է գործում: Անդրանիկ Զոչարն արվեստագետ է, որ իր ճաշակն ու կամքն է թելադրում լուսանկարչական աղբյուրը»:

նա լուսանկարչական աղբյուրը:

Վահան Զոչարի խոսքով, Գայանե Առաքելյանի հեղինակած ներկա հատորը 3-րդն է իր հորը նվիրված:

Իսկ այն հարցին, թե զիրք վաճառքի հանվելու է, Վահան Զոչարը դասասխանեց.

- Քանի որ զիրքը հրատարակվել է ՀՀ Մշակույթի նախարարության հովանավորությամբ, վերջինիս է վերադասված այն սնորհները կերպը:

Վահան Զոչարը հավելեց, որ կատարվել է իսկապես գնահատելի ու շնորհակալ գործ, ընթերցողի սեղանին է

դրվել վաղուց սղասված, անհրաժեշտ մի գիրք, հասցեագրված ոչ միայն մասնագետներին, լուսանկարիչներին, արվեստաբաններին եւ լուսանկարչության դասնագետներին, այլև բուհերի ուսանողներին, արվեստասեր հասարակությանը:

Հատորը կազմված է բացի արվեստաբան Մարտին Սիֆայելյանի «Երկու խոսքից» (այն լույս է տեսել նաև անգլերեն, ռուսերեն եւ վրացերեն) եւ առաջաբանից, երեք բաժնից՝ «Հայ լուսանկարչական ավանդույթները եւ Անդրանիկ Զոչարի արվեստի ակունքները», «Անդրանիկ Զոչարի ստեղծագործության ժամերը, նրանց գեղարվեստական լեզուն» եւ «Եզրակացություն»: Վերջում, բացի օգտագործված գրականության ցանկից, հեղինակը գրքին կցել է ծանոթագրությունների մի սկզբնական: «Տիգրան մեծ» հրատարակչասանը սղագրված գիրք-ալբոմը օժտված է բազմաթիվ լուսանկարներով:

Վ. Կ.

Թանգարանի բացումը

Վաղը, հուլիսի 20-ին, ժամը 11-ին, կկայանա բացումը Անդրանիկ Զոչարի անվան լուսանկարչության թանգարանի, Երեւան, Ալեք Ալեքսիայան 19 հասցեում:

Արժույթի ԲԱՆՉԻՆՅԱԼ

«Ազգի» հուլիսի 5-ի եւ 12-ի համարներում սկսված Ավիլի Իսահակյանի հողավաճառքը...

Ծնվել է 1949-ին, Մոսկվայում, հայրը երեսանցի էր, մայրը՝ Եկատերինա Օհանջանյանը...

Պայմանները դեռեւս երեխա է եղել, երբ անբուժելի հիվանդությունից մահացել է 46-ամյա հայրը...

թափվել միայն կինոսցենարիսներից, որոնք հազվադեպ էին երեւում նկարահանումների հրապարակներում...

Արդեն երկրորդ կուրսում Քաննայից գնել են երեք սեղան, իսկ ինքնաշարժը նա ավարտել է երեք ավարտուն գեղարվեստական կինոնկարներով...

դեմոստրացիայի, բայց խոստովանեմ, որ նրա անունից գրել են մի քանի սցենարներ...

Տարիներ անց Քաննա Յովհաննիսյանից նորից սկսել են սցենարներ գնել, նրա բեմագրով նկարահանվել են «Հաջողակ կինո» (1983)...

Չմայած կարիերայի շարունակմանը՝ խորհրդային Միության փլուզումից հետո Քաննա Սլուցկին այլեւս չի ցանկացել ադրիանոսի դերերը...

վերադարձվել» (2014), «Ալյուսյանի սերը» (2015), «Ուրիշի երջանկությունը» (2016)...

Մոսկվայի եւ Պետերբուրգի թատրոններում բեմադրվել են Քաննա Սլուցկիի «Հարսնացու բանկիրի համար»...

Ներքին Նովհաննիսյանի դուստրը՝ նույնպես կինոգործիչ

նրա դերասանուհի Նինա Տեր-Օսիպյանը: Այս ընթացքում հասցրել է նաեւ ամուսնանալ...

Սակայն նրա հաջողությունը կարճ է ժամանակ, քանի որ Քաննայի սցենարով նկարահանվող մի շարք նկարներ փակվել էին...

Քաննան շարունակել է ընկերների համար կարգադրել իր գրվածքները, երբ մի անգամ նրան լսել է խորհրդային կինոյի հայտնի սցենարիստներից մեկը...

կանին նա սեղափոխվել է Իսայել դասեր, ամուսնու եւ որդու ու զուգահեռ զուգահեռ...

ուրիշ լսած սննդակարգի մասին, եւ այս Կին Պրոսասովը դարձել է հայտնի խրատիկներից...

Այժմ Քաննա Սլուցկին բնակվում է Մոսկվայում, Թորոնթոյում եւ Թեյ-Ալիվում, շարունակում է գրել...

Վերջում ավելացնենք, որ Քաննա Սլուցկիի անունը որոշ չափով առնչվում է նաեւ «Հայֆիլմին»...

«Ստեփաննա Սլուցկին» (2018) եւ «Ռուսական ավելացնենք, որ Քաննա Սլուցկիի անունը որոշ չափով առնչվում է նաեւ «Հայֆիլմին»...

Կայացել է Սարգիս Գավաթյանի գրքի շնորհանդեսը

Կազմակերպությամբ Թեմեյան Մեակոբյանի միության Բոսնոնի մասնաճյուղի եւ համահովանավորությամբ...

Միջոցառումը վարել է ԹՄՄ-ի գործադիր տնօրեն եւ «Միրո-Սփիթեյթի» խմբագրի տեղակալ Արամ Արմուրը...

Քավաթյանը ծնվել է Երեւանում 1962-ին: Ավարտել է 139 դպրոցը եւ Բոյուսովի անվան օտար լեզուների ինստիտուտը...

1990-ին, որտեղ ՀԲԸՄ-ի դպրոցում է դասավանդել Բոսնոնում եւ հրատարակել բանաստեղծությունների երկու գիրք՝ «Քարտառ երկրի աղբյուրները»...

Դերենցը «Տեխնոմեդիայի անվան գրքի գործակալության» սեփականատերն է, ապրում է Բեդֆորդում (Մասաչուսեթս): Գրքի մասին է բանաստեղծությունների 15 հատրմերի: Անդամ է Հայաստանի եւ Կալիֆոռնիայի Գրողների միությունների: Բացի նրա գրվածքներից...

կան խոսքից, ժողովուրդներով գրքի լույս ընծայումը ողջունել են նաեւ զարմիր Վաչե Գավաթյանը, Մարգարիտ Դուրյանյանը, Տիգրան Նիկողոսյանը...

Միջոցառման վերջում Սարգիսը արտասանել է իր «Գոյություն լույսը» խոսքով նոր բանաստեղծությունը, շնորհակալություն հայտնել կազմակերպիչներին...

Գավաթյանը (մայիսից) Դերենցի հետ

րին եւ գովասանական խոսքերի համար, եւ հայտնել, որ մտադիր է այս տարի այցելել Հայաստան: Տ. ԾՈՒԼԻՍՅԱՆ